

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 16 (5022) 19 красавіка 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Непрыкаянасць
паэтычнай душы*
стар. 5

*Пультс бібліятэчнай
альма-матар*
стар. 10

*Крах свайго свету:
досвед стагоддзя*
стар. 13

Карані жыцця

У Гродне ўрачыста адкрылі мемарыяльны знак у гонар пісьменніка, франтавіка, грамадскага дзеяча Аляксея Карпюка. Шмат гадоў грамадскасць горада чакала гэтай падзеі, і нарэшце адбылося ўвекавечанне памяці легендарнага земляка.

Каля дома № 49 па вуліцы Ажэшкі, дзе з 1962 па 1976 год жыла сям'я вядомага празаіка, сабраліся сябры, калегі па ўніверсітэце, мастакі, журналісты, прадстаўнікі грамадскасці. Мемарыяльную дошку з барэльефам пісьменніка выканаў мясцовы скульптар, ганаровы грамадзянін Гродна Уладзімір Панцялееў.

Працяг на стар. 4 ▶

Выклік усім...

Трагедыя, што здарылася ў Парыжы, нікога не пакінула раўнадушным. Яна датычыць усіх. Бо кожная краіна мае свае культурныя каштоўнасці, якія сведчаць пра яе гісторыю і ідэнтыфікуюцца з ёю... І мы таксама маем гісторыка-культурныя аб'екты, некаторыя з іх унесены ў скарбонку сусветнай спадчыны. Ёсць у нас і шэраг помнікаў, дзе вядуцца рэстаўрацыйныя работы... Магчыма, парыжская бяда будзе як перасцярога, прымусіць больш пільна ахоўваць тое, што маем, берагчы, як вока...

А хто паспеў пабываць у Парыжы і пабачыць яго сімвал, архітэктурны шэдэўр, скарб сусветнай культуры, — шчаслівы... Іншыя ж цяпер могуць любавацца на яго толькі праз карціны, фотаздымкі, кіно, дакументальныя хронікі на экранах.

У Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылася міні-выстаўка, прысвечаная сабору Парыжскай Божай Маці, які пацярпеў ад пажару 15 красавіка. У Нацыянальнай бібліятэцы захоўваюцца ўнікальныя матэрыялы, па якіх можна скласці ўяўленне пра выгляд сабора ў XVIII—XIX стагоддзях. У экспазіцыі прадстаўлены эстампы з відамі Нотр-Дама 1850-х гадоў мастака Шарля Мерыёна, выданні 1830-х гадоў вядомага рамана Віктора Гюго, выявы інтэр'ераў сабора з каранацыйнага альбома Напалеона Банапарта 1804 года, абрысы сабора на карце Парыжа 1734 года і іншыя дакументы. І гэтыя матэрыялы, і пачуцці, якія выклікала ў людзей з усяго свету гэта бедства, даюць надзею: знакаміты сабор адноўяць чарговы раз.

ISSN 0024-4686

9 177 0024 468001 1 9016

Працяг на стар. 3 ▶

акцэнтны тыдня

Спажыванне. Рэха разбуральнага Спажару, што здарыўся ў саборы Парыжскай Божай Маці ў Парыжы, пракацілася па ўсёй Еўропе. З бо-лем рэагавалі на трагедыю жыхары нашай краіны. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ад імя белару-скага народа і ад сябе асабіста выка-заў спажыванні Прэзідэнту Францыі Эмануэлю Макрону, паведамляе БелТА: «Падзяляем з французскім народам горыч вялікай страты, якая напаткала ўсіх хрысціян і міжнарод-ную супольнасць, і спадзяёмся на хуткае аднаўленне гэтага выдатнага помніка сусветнай архітэктуры».

Дата. У Дзелавым і культурным комплексе Пасольства Бела-русі ў Расіі праходзіць выстаўка, прысвечаная 200-годдзю кампазіта-ра Станіслава Манюшкі, паведамляе БелТА-служба дыспрадстаўніцтва. У экспазіцыю, падрыхтаваную Нацы-янальным гістарычным музеем Бе-ларусі, уваходзяць копіі малюнкаў бацькі кампазітара Часлава Манюш-кі: пейзажы, партрэты сваякоў. Прад-стаўлены нотныя зборнікі, афішы, фотаздымкі тэатральных пастано-вак. Можна ўбачыць і работы сучас-ных беларускіх мастакоў, што былі створаны да юбілею. Да свята, якое наладзілі ў пасольстве, падрыхтавалі канцэрт з твораў кампазітара, якія выканалі студэнты Беларускай дзяр-жаўнай акадэміі музыкі і лаўрэаты і ўладальнікі дыпламаў І Рэспублікан-скага адкрытага конкурсу вакалістаў імя Станіслава Манюшкі. Свята ў пасольстве наведалі прадстаўнікі Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяр-жавы, Парламенцкага сходу Беларусі і Расіі, Выканаўчага камітэта СНД, Еўразійскай эканамічнай камісіі, дзе-ячы навукі, культуры, прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі Масквы, бела-рускай дыяспары.

Мецэнацтва. Дзяржава бачыць Мэсэнс у далейшай распрацоўцы заканадаўства, у якім будучы закла-дзены стымулы і заахвочванні для тых, хто займаецца «высакароднай дзейнасцю», — такую думку выка-заў міністр культуры Беларусі Юрый Бондар падчас ўшанавання лаўрэатаў рэспубліканскай акцыі «Мецэнацт-ва культуры Беларусі». Паводле звестак міністэрства, у 2018 годзе ў параўнан-ні з 2017-м аб'ём аказанай мецэнатамі дапамогі вырас прыкладна на чаты-рыста тысяч рублёў і ў выніку склаў 6,8 мільёна рублёў. Гэтыя грошы пайшлі, напрыклад, на кінафесты-валь «Лістапад», форум тэатральнага мастацтва «ТЭАРТ», Калядны кон-курс вакалістаў і Калядны оперны форум у Вялікім тэатры, фестываль Юрыя Башмета, Ноч музеяў у Нацы-янальным мастацкім і асобныя вы-стаўкі, «Славянскі базар у Віцебску». Асаблівы клопат — захаванне нацы-янальнай спадчыны, напрыклад, рэ-стаўрацыя сядзібы Агінскага.

Памяць. Падчас рэспублікан-скай акцыі «Тыдзень лесу» за-кладуць каля сотні алей памяці. Яны будучы прысвечаны 75-годдзю вызва-лення Беларусі ад нямецка-фашысц-кіх захопнікаў, дзе высадзіць каля 7 мільёнаў дрэў. У Віцебскай во-бласці памятных алей закладуць у 15 лягасах. Работнікі Мінскага лягса-са разам з валанцёрамі падчас акцыі створаць памятных лясынах культу-ры ў гонар партызанскага атрада імя М. І. Калініна, а ў Клецкім лягасе па-мятную алею закладуць у гонар парт-ызанскага атрада імя Арлоўскага. У Гродзенскай вобласці падчас акцыі будзе створана 19 памятных алей, у Гомельскай — 21, у Магілёўскай — 23, у Брэсцкай — 7.

Агляд афіцыйных падзей ад **Марыі АСПЕНКІ**

супрацоўніцтва

На новай хуткасці

Беларускія ўдзельнікі запрошаныя на кніжную выстаўку на беразе Каспія

27—29 верасня 2019 года ў Баку адбудзецца VI Бакінская між-народная кніжная выстаўка-кірмаш. Арганізатар — Міністэр-ства культуры Азербайджанскай Рэспублікі. Да ўдзелу ў выстаўцы запрошана і Рэспубліка Беларусь.

Анансаванне гэтага кніжнага праекта, магчыма, і досыць па-пярэдняе. Але з разлікам на тое, што да выстаўкі-кірмашу ёсць час падрыхтавацца і кнігавыдаўцам, і непасрэдна аўтарам. Віда-вочна, ужо сёння варта складаць планы і праектаваць будучыя мерапрыемствы.

У Беларусі апошнім часам выйшла некалькі кніг, якія так ці інакш звязаны з Азербайджанскай Рэспублікай, азербайджан-скай нацыянальнай літаратурай. У прыватнасці, дзіцячая кніга Севіндж Нурукызы, кнігі вершаў Лэйлы Аліевай, Чынгіза Алі аглу, анталогія сучаснай азербайджанскай паэзіі. Усе гэтыя выданні пабачылі свет на беларускай мове. У літаратурна-ма-стацкай перыёдыцы Беларусі было змешчана шмат публікацый паэтычных, праязічных твораў азербайджанскіх пісьменнікаў, шэраг літаратурна-крытычных выступленняў азербайджан-скай літаратуразнаўцы Ірады Мусаевай. Азербайджанскі паэт і перакладчык Чынгіз Алі аглу ўзнагароджаны медалём Фран-цыска Скарыны.

Несумненна, тасункі Беларусі і Азербайджана ў галіне літа-ратуры, культуры патрабуюць развіцця. І кніжная выстаўка

ў верасні 2019 года — найлепшая магчымасць надаць гэтаму развіццю новыя хуткасці.

Мікола БЕРЛЕЖ

Тэхналагічна-лірычны

прэс-тур кітайскіх журналістаў па Беларусі

Трэці год запар, пачынаючы з 2017 года, нашу краіну наведваюць кітайскія жур-налісты ў рамках прэс-тура, які арганізоўвае Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і Пасольства Рэспублікі Беларусь у Кітайскай На-роднай Рэспубліцы.

Вось і на гэтым тыдні ў нашай краіне гасцююць працаўнікі масмедыя з Паднябеснай. У рамках прэс-тура журналісты наведвалі Кітайска-Бела-рускі індустрыяльны парк «Вялікі Камень», на-вукова-тэхналагічны парк БНТУ, ЭкаТэхнаПарк Рэспубліканскага інстытута прафесійнай адука-цыі, пабывалі ў Гродзенскай вобласці.

Сёння для гасцей з КНР у мінскай кнігарні «Дружба» адбудзецца прэзентацыя серыі кніг Выдавецкага Дома «Звязда» і выдавецтва «Ма-стацкая літаратура» — «Светлыя знакі: Паэты Кітая», у якой ужо выйшла больш як дзесяць кніг паэтаў Кітая розных эпох: як класікаў, так і нашых сучаснікаў. Вершы па-беларуску і па-кітайску прачытаюць на гэтай сустрэчы бела-рускія перакладчыкі, студэнты розных ВНУ, якія вывучаюць кітайскую мову, маюць досвед у ве-данні кітайскай паэзіі.

Мікола БЕРЛЕЖ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

На «Кніжкін тыдзень» — шукаць сяброў

На наступным тыдні ў Маскве адбудзецца фінал «Кніжкінага тыдня» з удзелам дзіцячых пісьменнікаў Расіі і краін СНД. У вялікай акцыі, якая ўжо стала міжнароднай, возьме ўдзел і аўтарка з Беларусі.

«Кніжкін тыдзень» — падзея, што не абмяжоўваецца адрэзкам у ты-дзень. Яна больш значная і па часе, і па маштабах гучання дзіцячай кнігі, сіле прыцягнення да яе многіх аматараў чытання.

Арганізатары такой незвычайнай дзеі — кнігагандлёвыя прадпрыемствы Расіі. Акцыя ахапіла Санкт-Пецярбург, Разань, Валгаград, Чалябінск. Да яе далучыліся Баку, Алматы, Мінск.

У межах «Кніжкінага тыдня» арганізатары прапануюць розныя магчымасці сустрэцца з багатым светам дзіцячай літаратуры. Ладзяцца віктарыны, літа-ратурныя гульні, майстар-класы. Галоўная ж падзея — фінал «Кніжкінага тыдня» — пройдзе ў Маскоўскім доме кнігі на Арбаце. Назавуць самую пра-даваную кнігу і самае папулярнае выдавецтва.

Беларусь на фінале «Кніжкінага тыдня» ў Маскве прадставіць дзіцячая пісь-менніца Алена Стэльмах. Яна сустрэнецца з маленькімі чытачамі ў Доме пе-дагагічнай кнігі, школе № 1233, Політэхнічным каледжы імя М. М. Гадавікова.

«Праз кнігу шукаем мы сяброў», — так гучыць дэвіз праекта, які ажыц-цяўляе Алена Стэльмах разам са сваімі дочкамі і ўнучкамі. Трэба спадзявац-ца, што падчас маскоўскіх сустрэч так і будзе: у беларускай кнігі сапраўды пашырыцца кола сяброў.

Марыя ЛІПЕНЬ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

21 красавіка — на пасяджэнне літа-ратурна-музычнага аб'яднання «Акорд» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (15.00).

22 красавіка — на паэтычна-музычную імпрэзу, прысвечаную Дню яднання наро-даў Беларусі і Расіі, у Дом дружбы (17.00).

23 красавіка — на літаратурную су-стрэчу з Ірынай Лявонавай у СШ № 19 (12.30).

23 красавіка — на сустрэчу з Вікта-рам Шніпам у паэтычны клуб «Парнас» у Мінскі гарадскі будаўніча-архітэктурны каледж (14.00).

24 красавіка — на сустрэчу з заслужа-ным артыстам Беларусі Яўгенам Крыжа-ноўскім у літаратурны клуб «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 (17.00).

25 красавіка — на вечар раманса «...Яшчэ не спета столькі песень...» у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэн-тральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (17.30).

25 красавіка — на сустрэчу з Янай Явіч, Дзмітрыем Юртаевым, Анастасіяй Кузьмічовай у бібліятэку № 7 імя Якуба Коласа (11.00).

26 красавіка — на сустрэчу ў межах праекта «Дыялогі пра сур'езнае» з Віта-лём Кірпічэнкам у СШ № 53 (13.45).

26 красавіка — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (14.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

22 красавіка — на заняткі Школы ма-ладца літаратара ў офіс абласнога ад-дзялення СПБ (17.00).

23 красавіка — на пасяджэнне літара-турнага аб'яднання «Жарынка» з удзелам Настасі Нарэйкі ў рэдакцыю раённай га-зеты «Навіны Камянецчыны» (17.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

24 красавіка — на паэтычнае высту-пенне Пятра Буганава ў Цэнтральны дом рамёстваў з. Полацка (16.00).

25 красавіка — на літаратурнае свята з удзелам Тамары Красновай-Гусачэнкі да 70-годдзя стварэння Віцебскай гарадской бібліятэкі № 2 імя У. Маякоўскага (12.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

19 красавіка — на літаратурную су-стрэчу з удзелам Дзмітрыя Радзівончыка і Алены Марынец у Гродзенскі абласны дзяржаўны палац творчасці дзяцей і мо-ладзі (16.30).

24 красавіка — на чарговае пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Слова-дром» на тэму «Настальгія па сапраўд-ным» у Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

23 красавіка — на пасяджэнне літара-турнай гасцёўні «Магія слова» ў Магілёў-

скую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (17.00).

23 красавіка — на літаратурную сустрэчу з Алесем Казекам, прысвеча-ную сусветнаму дню кнігі, у Магілёўскую цэнтральную гарадскую бібліятэку імя К. Маркса (13.00).

24 красавіка — на вечар Яўгена Булавы ў МДУ імя А. А. Куляшова (16.00).

24 красавіка — на літаратурную вечар-ыну «Будзем памятаць, будзем дастой-нымі» з удзелам Міколы Леўчанкі ў межах раённай патрыятычнай акцыі «Героям лепшая ўзнагарода, што ў кнігах памяць пра іх ёсць» у Гадзілёўскую СШ Быхаўска-га раёна (14.00).

24 красавіка — на літаратурна-му-зычную кампазіцыю «Край мой крыніч-ны...», прысвечаную Году малой радзімы, у інтэрнат № 4 Белсельгаскаакедэміі (19.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 красавіка — на прэзентацыю кнігі «Маленькая азбука вялікай краіны» Вік-тара Кажуры з удзелам аўтара ў Вілейскі раённы цэнтр дадатковай адукацыі дзя-цей і моладзі (11.00).

23 красавіка — на пасяджэнне «Усё пра санеты Шэкспіра» клуба паэтаў «Вы-ток» у Дзяржынскую цэнтральную раён-ную бібліятэку (11.00).

25 красавіка — на сустрэчу з Ірынай Карнаухавай у межах семінара з біблі-ятэкарамі раёна ў Дзяржынскую раённую бібліятэку (12.00).

актуальна

Даносіць значнасць кнігі

Нацыянальная літаратурная: сталенне

Завяршылася падача заявак на Нацыянальную літаратурную прэмію — 2018, пераможцы якой сёлета будуць аб'яўлены 6 жніўня, а ўганараванне пройдзе традыцыйна падчас Дня пісьменства. Экспертная камісія плануе разгледзець 75 твораў і вырашыць, якія з гэтых кніг будзе ацэньваць журы з мая да ліпеня.

Колькасць заявак на саісканне прэміі працягвае расці. Для параўнання: у 2015 годзе было 45 заявак, у 2016 — 30, у 2017 — 41, у 2018 — 56 (тры былі знятыя з-за неадпаведнасці ўмовам). Па словах старшыні экспертнай камісіі, начальніка ўпраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алены Паўлавай, сёлета пісьменнікі, якія жадалі паўдзельнічаць у конкурсе, падрыхтаваліся да падачы заявак значна лепш. Але ўжо знайшліся кнігі, якія, хутчэй за ўсё, не будуць прадстаўлены да ўвагі журы, бо выдадзены ў Расіі, а гэта не адпавядае правілаў удзелу. Адзначаецца, што ў адрозненне ад папярэдніх гадоў, даслалі свае кнігі 10 твораў, якія не прадстаўляюць Саюз пісьменнікаў Беларусі або тую ці іншую арганізацыю.

У намінацыі «Лепшы твор паэзіі» прадстаўлены 13 зборнікаў, «Найлепшы твор прозы» — 15, «Найлепшы твор публіцыстыкі» — 14, «Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства» — 7, «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва» — 18, «Найлепшы дэбют» — 6. Традыцыйна на «Найлепшы твор драматургіі» падаецца менш заявак, сёлета ўсяго 2. На дадзены момант заяўкі апрацоўваюцца. Некаторыя з іх ужо можна пабачыць на сайце

«Нацыянальная літаратурная прэмія». Да канца красавіка плануецца размясціць і астатнія.

— Нацыянальная літаратурная прэмія — гэта не самамэта, каб вызначыць сем пераможцаў і ўручыць даволі значную, як я лічу, грашовую прэмію. Яна паказвае, як пішуць аўтары, якія ствараюць сучасную беларускую літаратуру, як рухаецца выдавецкая справа, — адзначыла першы намеснік Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах падчас канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы. — Мы хочам, каб і самі пераможцы не проста былі найлепшымі і прасоўвалі сваю творчасць, але і даносілі значнасць кнігі.

Сёлета ў склад журы ўвайшлі член прэзідыума і праўлення грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі», дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алесь Бадак; загадчык аддзела тэксталогіі Інстытута літаратуразнаўства імя Янка Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, кандыдат філалагічных навук Алена Васілевіч, член прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, намеснік дырэктара РВУ «Выдавецкі дом "Звязда"» — галоўны рэдактар часопіса «Нёман» Аляксей Чарота і іншыя. Старшыня журы, член прэзідыума і праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прафесар, доктар філалагічных навук Іван Саверчанка выказаў пажаданне, каб сёлета ўзнагароду змог уручыць Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, што стала б сімвалам сталення Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

водгалас

Выклік усім...

Магчыма, досвед Францыі па аднаўленні Сабора Парыжскай Божай Маці калісьці прыдасца і ў нас. Старшыня праўлення Беларускага Камітэта зІКАМОС, культурны антраполог і даследчык культурнай спадчыны Сцяпан Стурэйка падзяліўся ўражаннямі і пракаментаваў сітуацыю:

— Большасць з нас як загіпнатызаваныя анлайн сачылі за пажарам. Нескладана зразумець роспач людзей, для якіх Нотр-Дам — сімвал еўрапейскай спадчыны, гісторыі і культуры. Аднак сябры, з якімі я абменьваўся думкамі аб пажары, нават накуль яшчэ не было зразумела, чым скончыцца, не дадуць схлусіць: ужо тады я меў аптымізм. Калі глядзець з нейкай гістарычнай перспектывы, усе нашы дасягненні ў працы са спадчынай з'яўляюцца прамымі вытворнымі ад пераадолення выклікаў. Без

вандалізму Французскай рэвалюцыі, падчас якой самі ж парыжане намерваліся знесці Нотр-Дам і вельмі моцна яго пашкодзілі, не было б развіцця рэстаўрацыйнага майстэрства XIX стагоддзя; без затоплення Венецыі і будаўніцтва Асуанскай плаціны не было б канцэпту сусветнай спадчыны, якім мы яго ведаем; нават гістарычны цэнтр Варшавы без трагічнага разбурэння так моцна не захапляў бы нас сёння ў адноўленым выглядзе. Большасць сусветна вядомых помнікаў на працягу свайго існавання так ці інакш зазналі сур'ёзныя пашкоджэнні. Некаторыя і не раз. І вось чарговы выклік! А значыць, нас чакаюць новыя дэбаты пра існасць спадчыны. Хутчэй за ўсё, будуць аб'яўлены міжнародны конкурс праектных рашэнняў па аднаўленні. Яго пераможцы напішуць новую старонку ў гісторыі рэстаўрацыі. Наша пакаленне створаць атрымае шанец спрычыніцца да лёсу выбітнага помніка. Я веру ў здольнасць

французскай культуры ператрываць гэты выклік і ўзбагаціць сусветныя ўяўленні аб спадчыне і рэстаўрацыі. Будзем працягваць вучыцца ў Еўропе і мы, напрыклад, у Нясвіжскім палацы рэстаўрацыя пачалася толькі пасля пажару. Сёння палац — адзін з вядучых музеяў Беларусі, трэцяе прыёмства Нясвіжскага раёна на колькасці працоўных месцаў, рэалізоўвае ўласную навуковую і рэстаўрацыйную праграму. Ён цалкам уключаны ў культурнае жыццё краіны, з'яўляецца аб'ектам сусветнай спадчыны, нароўні з Версалем і Нотр-Дамам, мае міжнародныя ўзнагароды. Іншая справа, што падчас рэстаўрацыі былі страчаныя аўтэнтычныя элементы будынка. Але ў любой рэстаўрацыі і рэканструкцыі губляецца частка аўтэнтыкі. Пытанне ў тым, каб зменшыць гэты адсотак...

Яна БУДОВІЧ

памяць

Жыў з увагай да роднай зямлі

Пайшоў з жыцця краязнаўчы пісьменнік з Чэрвеньшчыны

13 красавіка 2019 года памёр чалавек, якога добра ведалі і калегі па Мінскім абласным аддзяленні Саюза пісьменнікаў Беларусі, і чытачы. А самае галоўнае — яго добра ведалі і паважалі ў родным Чэрвеньскім раёне, у Смілавічах, дзе разам з сям'ёю ён пражыў доўгія гады. Іван Паўлавіч Ярашэвіч — цікавая і вельмі яркая асоба ў настаўніцкім асяроддзі Чэрвеньшчыны, Міншчыны. Педагог, дырэктар школы ў старажытным мястэчку Смілавічы, краязнаўца, паэт, даследчык мінуўшчыны, ён ніколі не мог сядзець без справы. Імкнуўся, каб

Чэрвеньшчыны. Дарэчы, Іван Паўлавіч Ярашэвіч сам родам з Берасцейшчыны. Кніга па чэрвеньскай тапаніміцы пабачыла свет у РВУ «Літаратура і Мастацтва». На яе былі водгукі ў перыядычным друку. Як мне падаецца, сам факт выдання гэтай кнігі падштурхнуў Івана Паўлавіча да больш сістэмнай літаратурнай, публіцыстычнай працы. Як вынік — некалькі яго кніг у выдавецтве «Чатыры чвэрці».

Іван Паўлавіч быў частым аўтарам чэрвеньскай раённай газеты, выступаў у часопісах «Гаспадыня», «Нёман», «Родная прырода». Ён умеў сябраваць, адгукацца на розныя пытанні розных людзей. Пра гэта ў жалобныя дні згадаў мне і пісьменнік, публіцыст Зіновій Кірылавіч Прыгодзіч, які добра ведаў Івана Паўлавіча. Пашчасціла разам з гэтым уважлівым да сваёй роднай зямлі чалавекам і мне ажыццявіць некалькі вандровак па Чэрвеньшчыне, Бярэзіншчыне, Пухавіччыне. Разам з Іванам Паўлавічам мы пабывалі ў мясцінах, звязаных з жыццём і творчасцю Хаіма Суціна, Станіслава Манюшкі, іншых знакамітых ураджэнцаў Ігуменскага краю. Памятаю, як у 2009 годзе Іван Паўлавіч арганізаваў паездку, выступленні ў Чэрвеньскім раёне паэта, перакладчыка народнага пісьменніка Удмурцкай Рэспублікі Вячаслава Ар-Сяргі. З тае вандроўкі нарадзіўся ва ўдмурцкага літаратара адзін верш, прысвечаны знакамітаму паселішчу Чэрвеньшчыны — «Камісарскі Сад».

Светлая памяць пра Івана Паўлавіча Ярашэвіча, несумненна, застаецца ў свядомасці многіх яго землякоў.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

цікавасцю, адметнасцю вылучаўся педагогічны, выхаваўчы працэс у яго школе, каб вучні ішлі на ўрок з радасцю. Стварыў краязнаўчы музей. Імкнуўся, здаецца, заўважыць кожнага з землякоў — ураджэнцаў Смілавіч, Чэрвеньшчыны.

І вось раптоўная вестка пра смерць гэтага няўрымслівага чалавека рэзанула слых, зачэпіла сэрца, прымусіла хвалявацца.

Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, ён выдаў некалькі самых розных па тэматычных абсягах кніг. Мне асабіста запамнілася адна — зборнік яго назіранняў, эсэ, прысвечаных тапаніміцы

21 красавіка 60 гадоў святкуе Вольга Аржанухіна, майстар дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

22 красавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Валерыя Атрашкевіча (1939—1990), літаратуразнаўца.

23 красавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Конана (1934—2011), філосафа, гісторыка, літаратурнага крытыка, літаратуразнаўца.

25 красавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Васіля Барысенкі (1904—1984),

літаратуразнаўца, крытыка.

25 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Барыса Лыдокава (1929—2002), мастака.

25 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Ірыны Панышынай (1929—2010), мастацтвазнаўца, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

25 красавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Іванова (1949—2010), мастака-акварэліста.

26 красавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Ільі Гурскага (1899—1972), празаіка, драматурга, заслужанага дзеяча культуры БССР.

26 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Людмілы Мягковай, мастака дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

26 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Юрыя Туронка (1929—2019), гісторыка.

люстэрка тыдня

На Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» пачаліся здымкі першага шматсерыйнага сіткома пад назвай «Люзіі». Над карцінай працуюць не толькі прызнаныя майстры, але і моладзь. Рэжысёрам выступае Іван Паўлаў, сцэнарыстам — Андрэй Курс. Серыял будзе складацца з 16 серый, кожны эпізод доўжыцца каля 26 хвілін. Сюжэт разгортваецца вакол студэнцкага тэатра, якому пагражае закрыццё. Галоўныя героі — шасцёра маладых людзей — павінны як мага хутчэй падрыхтаваць паспяховае пастаноўку, каб выратаваць свой тэатр. «Люзіі» — першы досвед працы Нацыянальнай кінастудыі ў жанры шматсерыйнай камедыі.

У Маскоўскім мастацкім акадэмічным тэатры імя М. Горкага адбудзецца прэм'ера спектакля «Апошні герой» па п'есе брэсцкага драматурга, галоўнага рэжысёра Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы Цімафея Ільёўскага. Гэта п'еса — чацвёртая частка тэатралогіі, паказвае гісторыю старога чалавека, які змагаецца з абставінамі і часам. П'еса «Апошні герой» падчас аднаго з драматургічных конкурсаў у Маскве трапіла ў рукі Эдуарда Баякова, які цяпер стаў мастацкім кіраўніком ММАТ імя М. Горкага. Рэжысёрам спектакля стаў Руслан Малікаў, лаўрэат расійскай тэатральнай прэміі «Залатая маска».

З 22 па 24 красавіка ў кінастудыі «Беларусь» пройдзе фестываль пакістанскага кіно. Фільмы будуць паказаныя на мове арыгінала з англійскімі субцітрамі. Праграму фестывалю складаюць чатыры карціны: дакументальны фільм «Такі розны Пакістан» і мастацкія фільмы «Акцёр у законе», «Паспець за 24 гадзіны», «Гавары». У цэнтры трох сюжэтаў мастацкага кіно так ці інакш аказваюцца сямейныя пытанні і каштоўнасці. Прадстаўленыя стужкі знятыя ў розных жанрах, але ўсе парознаму закранаюць сацыяльныя праблемы, актуальныя для сучаснага Пакістана, дазваляюць стварыць уяўленне пра іншую культурную рэчаіснасць.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа вярнуць прэм'еру спектакля «Скрыпкі часам вядуць да вар'яцтва» па п'есе Франсуазы Саган. Гэта першая пастаноўка твора ў Беларусі. Галоўная гераіня меладрамы Шарлота хоча спакусіць маладога чалавека, які атрымаў у спадчыну значную маёмасць, але яго духоўная чысціня і шчырасць змяняюць жанчыну да лепшага і абуджаюць у ёй сапраўдныя пачуцці. Над спектаклем працуе малады рэжысёр Дар'я Марчанка. У мінулым годзе яна стала адной з пераможцаў рэспубліканскага конкурсу рэжысёрскіх эксплікацый, дзякуючы чаму атрымала права на пастаноўку на сцэне віцебскага тэатра. Прэм'ера запланавана на 30 красавіка.

Агляд цікавінак ад Дар'і СМІРНОВАЙ

Мінскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокі смутак з прычыны смерці пісьменніка, краязнаўца Івана Паўлавіча Ярашэвіча. Шчырыя спачуванні родным і бліжкім памерлага.

Карані жыцця

Аляксей Карпюк — сапраўдная легенда Гродна, паўтаралі выступоўцы, што сабраліся на ўрачыстасці з нагоды адкрыцця памятнай дошкі пісьменніка.

Паэтка Данута Бічэль-Загнетава расказала аб чалавечых якасцях пісьменніка, успомніла, як выйшла яе першая кніга вершаў «Дзівочае сэрца»:

— Ён рабіў наша жыццё зямальным і цікавым, гульнёй і разам з тым усе цяжкія выпрабаванні браў на сябе, і часам мы пра іх і не ведалі... Прыязджала я пасля канікулаў да яго, а ён: «Што ты там напісала? Ну, пакінь...» Урэшце назбіраў, а пасля з жонкай Інай Анатолеўнай яны надрукавалі гэтыя вершы на машыны, завезлі ў Мінск Алеся Адамовічу. Яны мне кніжку падрыхтавалі, надрукавалі, пра гэта я не ведала, для мяне гэта быў сюрпрыз... Мова Аляксея Нічыпаравіча была не такая, як мова Крапівы, Лынькова і нават Брыля. Ён пісаў на сваёй, на страшаўскай мове, бо паходзіў з вёскі Страшава з-пад Беластока. Наколькі гэта важна — захаваць мову нейкага канкрэтнага рэгіёна сёння. Мова Карпюка — нейкая самабытная, якая цякла па гэтым Нёмане і злучала беластоцкіх беларусаў і ўсю Беларусь.

Уладзімір Кіслы, мастак-рэстаўратар:

— Аляксей Карпюк не быў адміністратарам, ён быў падзвіжнікам, даваў магчымасць нам, тады маладым супрацоўнікам музея атэізму і рэлігіі, свабодна мысліць. Выхоўваў у нас дэмакратызм, самастойнае мысленне, ён так і казаў: «Я з вас гэты правінцыялізм выб'ю...» Даваў магчымасці развівацца, пасылаў у розныя рэгіёны Савецкага Саюза. Вакол сабе стварыў непаўторную аўру, сфарміраваў асяроддзе аднадумцаў, правакаваў на творчасць, на працу. Асабліва сябе яго асобы ў тым, што ён аднолькава размаўляў і з міністрам, і з шафёрам, ставіўся да ўсіх неверагодна справядліва, быў праўдалюбам. Лічу, што часткова з'яўляюся яго выхаванцам.

Пісьменнік Аляксей Карпюк нарадзіўся 14 красавіка 1920 года, наступны 2020 год — юбілейны: споўніцца 100 гадоў з дня яго нараджэння. З гэтай нагоды мастацтвазнаўца Марына Загідуліна выказала прапанову правесці да знакавай даты навукова-літаратурную канферэнцыю, прысвечаную выдатнай асобе, аўтару апавесцяў і апавяданняў, казак і краязнаўчых кніг, рамана «Карані». За кнігу «Сучасны канфлікт» яму была прысуджана літаратурная прэмія імя І. Мележа.

У кнігах гродзенскага пісьменніка гэты горад застаўся міфічным, загадкавым, непаўторным. Зараз прыйшоў час гораду аддаць належнае. Мемарыяльная дошка — знак памяці і павагі пісьменніку Аляксею Карпюку.

Змяніўся час, а разам з ім — і чытачы, але імя пісьменніка ўжо даўно ўпісана ў пантэон беларускай літаратуры, час усё расставіць па сваіх месцах, у яго свой адбор. Але кнігі Аляксея Карпюка запатрабаваныя і сёння, перачытваюцца новым пакаленнем.

Ірына ШАТЫРОНАК

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Прамая размова

Інтэрпрэтацыя фактаў і непрыдуманая магчымасці нон-фікшн

Сучаснай літаратуры наканавана безліч выпрабаванняў. Прайшоўшы праз постмадэрнізм, які кажа, што ўсё ўжо напісана і ўсё ідэі і сюжэты безнадзейна вычарпаныя, перажыўшы «смерць аўтара», якая разняволіла чытача рабіць з мастацкім тэкстам усё, што заўгодна, і прыйшоўшы, нарэшце, у эпоху неверагодна раздзьмутай інфармацыйнай прасторы і змяншэння цікавасці да друкаваных выданняў, літаратура дагэтуль трымае ўдар. Але патрабаванні да яе значна выраслі. Каб быць цікавай чытачу, яна вымушана выціскаць з сябе хоць нешта новае, не надта загружаць мазгі або быць карыснай. І для таго, каб гэтыя патрэбы выканаць, на арэну выйшла літаратура нон-фікшн.

«Нон-фікшн» — значыць не прыдуманая, пазбаўленая вымыслу, літаратура факта, не мастацкі і не журналісцкі тэкст, а нешта зусім іншае. Настолькі іншае, што складана вызначыцца, як абазначыць гэтую з'яву — жанр, форма, род літаратуры? У пэўным сэнсе нон-фікшн можна параўнаць з дакументальным кіно. Яно адлюстроўвае рэальнасць, карыстаецца фактычнай інфармацыяй, але прапускае яе праз прызму аўтарскага ўспрымання, стварае пэўную інтэрпрэтацыю. Напэўна, нават старажытныя летапісцы не былі пазбаўлены жадання выказаць свае думкі і погляды. Таму любое фактычнае мастацтва так ці інакш звязана з аўтарскім «я», ад якога залежыць і выбар фактаў, і погляд на інфармацыю, якую ён абірае для інтэрпрэтацыі. Літаратура нон-фікшн можа быць прамой размовай з аўтарам у большай ступені, чым мастацкая літаратура. І ў гэтым — адна з прычын яе папулярнасці.

Літаратура факта звярнула на сябе ўвагу яшчэ ў пачатку двухтысячных і ўжо тады была прадметам абмеркавання. У расійскім часопісе «Знамя» яшчэ ў 2003 годзе выйшаў вялікі тэкст пад назвай «Літаратура *non fiction*: вымыслы або рэальнасць?», які сабраў меркаванні многіх літаратараў, крытыкаў і даследчыкаў на конт таго, што прыўнесла гэтая з'ява ў літаратуру, ці перамога яна мастацкай вымысел увогуле і што абумоўлівае яе папулярнасць. Гэтая дыскусія ўтрымлівае шмат цікавых думак, але асноўнае, у чым яе ўдзельнікі пагадзіліся, — тое, што нон-фікшн абавязаны сваёй папулярнасцю трансфармацыі чытацкага ўспрымання. «Чытач абірае не літаратурны жанр, а тое ці іншае стаўленне да сябе — чытача, чалавека. І шукае кнігу, аўтарам якой ён мог бы стаць — падчас чытання», — такую думку выказваў М. Айзенберг.

З тых часоў прайшло больш як дзесяць гадоў, і погляды на паняцце «нон-фікшн» у пэўнай ступені змяніліся. Размытае запачытанае слова абрасло канкрэтнымі жанрамі, і сёння да літаратуры нон-фікшн адносяць не толькі эсэістыку, мемуары, біяграфіі і травелогі, але і навукова-папулярныя выданні, кнігі па асобным развіцці, падручнікі для розных сфер самаадукацыі, даведчаную літаратуру і іншае. З аднаго боку, такое пашыранае паняцце яшчэ больш заблытвае, але і значна палягчае жыццё тым, хто вымушаны ўзаемадзейнічаць з такімі кнігамі на прафесійным узроўні, — выдаўцам.

Фота: Ліцыевы Ткачовай.

«Нон-фікшн — гэта ўвесь вялізны пласт немастацкай літаратуры. У Беларусі ён у асноўным прадстаўлены кнігамі з класічных гуманітарных навук, сярод якіх дамінуе гісторыя. Арыгінальныя работы па філасофіі, эканоміцы, антрапалогіі, не ўлічваючы вучэбна-метадычныя выданні, сустракаюцца рэдка, — выказаў думку кнігавыдавец Андрэй Янушкевіч падчас фестывалю інтэлектуальнай кнігі «Прадмова». — Але я хацеў бы звярнуць увагу на тую сферу нон-фікшн, якія ў Беларусі прадстаўлены мала, хаця ва ўсім свеце карыстаюцца папулярнасцю. Гэта ў першую чаргу літаратура па самаразвіцці. Таксама ў свеце вялікі бум трэвэл-літаратуры — кнігі пра вандроўкі. Тыя выданні, якія з'яўляліся ў Беларусі ў гэтым жанры, мелі вялікі поспех. Акрамя гэтага, значны пласт нон-фікшн — гэта біяграфічны

Любое фактычнае мастацтва так ці інакш звязана з аўтарскім «я», ад якога залежыць і выбар фактаў, і погляд на інфармацыю, якую ён абірае для інтэрпрэтацыі.

ная літаратура, у тым ліку кнігі мемуараў, успамінаў. У нас ёсць цікавыя выданні такога кшталту, але недастаткова. А колькасць нацыянальных герояў, якія заслугоўваюць цікавых сучасных біяграфій, проста незлічона. Чытач павінен убачыць не помнік на пастаменце, а жывога чалавека з эмоцыямі, трывогамі, грахамі. Жывая біяграфія пра кагосьці з вядомых асоб выклікала б у грамадства цікавасць».

Гэта, між іншым, адчулі ў Расіі, дзе запатрабаванасць літаратуры гэтага кірунку пацверджана нават існаваннем асобнай кніжнай выстаўкі-кірмашу «*Non/Fiction*». У суседняй краіне літаратурай нон-фікшн займаюцца каля 20 выдавецтваў, але зразумела, што абмяжоўваюцца гэтым яны не могуць, і выпускаюць таксама мастацкую літаратуру, імкнучыся вырашыць пытанне выжывання, пачуццёваў Павел Касцюшын, прадстаўнік выдавецтва «Гнозіс», аднаго з найстарэйшых выдавецтваў Расіі, якія спецыялізуюцца на нон-фікшн (выпускае каля 200 выданняў на год). Цяпер тыражы кніг нон-фікшн складаюць каля 300—500 асобнікаў, якія разыходзяцца па ўсёй Расіі і суседніх краінах. Зразумела, што ёсць кнігі, якія пераважаюцца некалькі разоў, але такіх каля 10—15 працэнтаў ад усяго асартыменту.

Акрамя гэтага, кожны год кнігі становяцца даражэйшымі праз змены ў цэнавай палітыцы тыпаграфіі і падатковым заканадаўстве.

Матэрыяльны складнік справы істотны і ў Беларусі: падаткі на кнігавыдавецкую справу і паліграфічныя выдаткі даволі высокія сярод суседзяў. «Таму вузкая спецыялізацыя ніводнаму з нашых выдавецтваў не пагражае. Калі арт-рынак і кніжны рынак развітыя слаба, то даводзіцца працаваць веерна, у розных кірунках», — звярнуў увагу Зміцер Вішнёў, дырэктар выдавецтва «Галіяфы».

Выдаўцы лічаць, што паляпшэнне сітуацыі ў кнігадрукаванні, асабліва ў галіне нон-фікшн, залежыць ад усіх трох суб'ектаў. Справа выдаўцоў — выпускаць тое, што будзе запатрабавана, прасоўваць і распаўсюджваць свае кнігі. Але не кожны літаратар можа пісаць нон-фікшн. Аўтары не заўсёды здольныя напісаць так, каб было цікава масаваму чытачу, каб кніга прадалася. Існуюць пытанні і ў выбары тэм, і ў падыходзе да выкладання інфармацыі. Для гарантыі продажу выдаўцы час ад часу звяртаюцца да перакладных кніг, тых, якія ўжо атрымалі папулярнасць за мяжой. Але праблема не толькі ў саміх творах — аўдыторыя не заўсёды гатовая заўважыць і ўспрыняць цікавую кнігу, ёй нязвыкла, што беларускае выдавецтва можа працаваць у гэтым кірунку і выпускаць кнігу пра дасягненне поспеху ці асобнае развіццё. Гэтыя стэрэатыпы трэба пераадоўваць.

Цяпер патрабавецца больш намаганняў для таго, каб выйсці на свайго чытача, сустрэцца з ім. Але і шляхоў для гэтага стала больш — інтэрнэт-крамы, электронныя кнігі. Для многіх выдавецтваў знаёмай практыкай з'яўляецца ўдзел у кніжных кірмашах і выстаўках — гэта магчымасць паглядзець свайму чытачу ў вочы.

«Я бачу, як развіваецца літаратура нон-фікшн ва ўсім свеце і ў Беларусі ў тым ліку, — адзначыў Павел Касцюшын. Лічу, што такія кнігі павінны выдавацца на нацыянальных мовах, таму што гэта ўзбагачае, пашырае гарызонты нацыянальных літаратур».

Нон-фікшн — своеасаблівае з'ява, бо такія кнігі ствараюцца для чытачоў з пэўнымі запытамі, але пры гэтым у іх часцей сустракаецца інфармацыя, карысная ў звычайным жыцці. Лічыцца, што чытачам большыя патрэбныя кнігі-настаўнікі, але папулярнасць кніг па асобным развіцці сцвярджае, што чытачы хутчэй патрабуюць іншых урокаў — больш канкрэтных, практыка-арыентаваных, і яны могуць гэтыя ўрокі знайсці ва ўсіх жанрах нон-фікшн, не толькі ў падручніках. У літаратуры нон-фікшн ёсць інструменты папулярнага навукі, гісторыі і мастацтва, і гэта, здаецца, яе галоўны патэнцыял.

Дар'я СМІРНОВА

Балючая непрыкаянасць Валерыя Маракова

Па-матыльковаму лёгкія, ясенінска-эпігонскія вершы пра заходы і ўсходы сонца, пра радасць маладосці складаў юны паэт, прызнаваўся ў любові да вёскі. Але найбольш цікавае, створанае Валерыем Мараковым, прыпадае на першую хвалю рэпрэсій. Напачатку не было ў яго рыфмаваных эмацыянальных допісах арыгінальнай ноты. Эпігонскі пачатак адужваў рэдкія праявы арыгінальнасці.

Але вершы Валерыя Маракова падабаліся. Больш за тое, карысталіся поспехам. Па ўспамінах паэта Сяргея Грахоўскага, яго кнігі натхнялі школьніц на смелыя эратычныя прапановы: «Радкі з «Пялёсткаў» станавіліся нашымі прызнаннямі ў запісках, перададзеных у падручніках упадабаным аднакласніцам:

*І ўжо тады пад белаю калінай
Нам будзе месяц сьмяць каласы.
І так, бывай, каханая дзяўчына,
Прыйду я хутка да цябе ў даліны
Упіцца сьвежаею крамянае касы.*

І ў той жа «Фізіцы» Цынгера часам прыходзілі адказы з тых жа «Пялёсткаў»:

*Будзе песьні нам пець зачарованы гай,
Будзе слухаць іх месяц і радасны край,
А мы будзем кахацца ў полі.*

«Пялёсткі» пераходзілі з рук у рукі, вершы перапісваліся ў патаемныя дзявочыя дзеньнікі». (Сяргей Грахоўскі «Голас Радзімы», 1998, 7-га мая).

Самога Маракова юныя прыхільніцы не адпускалі з калектыўных маляднякоўскіх выступаў, закідвалі кветкамі, прызнаваліся ў каханні. Валерыю нават было няёмка за такую папулярнасць.

Паэт Павел Пруднікаў згадваў: «...На адным з нашых супольных выступленняў /.../ перад студэнтамі садова-агароднага інстытута /.../ яго дзяўчаты-студэнткі так загрузілі кветкамі, што аднаму яму не пад сілу было справіцца.

— Вы даруйце, хлопцы, але я тут не пры чым...

— Навошта нам тваё апраўданне, — адказваў /.../ Змітрок Астапенка. — Гэта нам трэба прасіць у цябе прабачэння, што не здолелі заслужыць павагі ў такіх красунь». (Пруднікаў П. «Паэт эмоцый» // «Маладосць», 1998, № 12).

Маракоў вельмі падабаўся дзяўчатам. Але сам ён да іх ставіўся з лёгкай насцярогай. А калі яму нагадвалі пра жаніцьбу, то мог не на жарты раззлавацца.

Наш герой, на манер гогалеўскіх персанажаў, жаніцьбы баяўся, перад ім стаяў вобраз жонкі Алеся Дудара паэткі Наталлі Вішнеўскай, якая кінула свайго мужа ў 1930-м, калі таго адправілі ў ссылку.

Маракоў не давяраў жанчынам. Не толькі творчым асобам (ім увогуле верыць няварта!), але і нават звычайным... буфетчыцам. А таму і «пасылаў» далёка крытыка Алеся Кучара, калі той спрабаваў яго ажаніць з буфетчыцай Фаінай.

Згаданы ўжо намі Павел Пруднікаў успамінаў: «Аднойчы, седзячы на канапе Дому пісьменніка, Велеры гаварыў нам:

— А ведаеце, хлопцы, што Кучар хацеў мяне ажаніць з буфетчыцай Фаняй?

— Ну і што? — пытаемся мы. — Пэўна, абрадаваўся ты?

— Вельмі абрадаваўся. Паслаў яго падалей і ўсё».

Да кахання і заляцанняў Валерыя Маракоў ставіўся іранічна і нават дражліва.

Лепшыя яго «любоўныя» творы маюць лёгкія ноткі парадыйнасці.

У адным вершы ён піша пра таемна-экзатычную маўрытанку:

*«Ах, якая ты!.. якая дарагая,
І на сцэне сонца прадаеці,
Бо сама, як радасць, маладая,
Бо сама, як сонца, цвіцеці...
Маўрытанка, песня ты, ці казка,
Ці прыгожай радасці прыбой,
Бо ў тваіх вачах зусім няцяжка
Піць чужую песенную боль?!» (1927)*

Перад намі быццам кадры з дарэвалюцыйна-меладраматычнага фільма Яўгена Баўэра, дзе сярод падкрэслена фанэрных дэкарацый заморскага кабарэ танцуе гэтая геранія і чаруе прысутных немудрагеліста-эратычнай пластыкай.

У іншым творы Маракоў яшчэ больш узмацняе падобныя настроі. Перад намі класічная меладрама з «мінулых часоў»:

*«Ён адчыніў вакно
І доўга ў сад глядзеў.
У душу ўліваўся непакой язіну.
І так хацелася*

*Да маладых грудзей
Зноў прыгарнуць каханую дзяўчыну.
Прайшла Наташа задрамаўшым садам
І абудзіла сум
У яго грудзёх,
І гэты сум
Узварухнуўся гадам,
Каб атруціць юнацкае жыццё.
У сваім прыгожым дарагім убранні
Пад ружай дзіўнага заката
Яна прайшла
Якойсці тайнай зданню,
І ён шаптаў,
Як сімвал ішчасця:
— Ната... / /...
І ўспомніў ён былыя захапленні. /
І свой фальварак,
Згублены ў палёх,
Сваіх надзей
Святло і цені,
І успамін на сэрца болем лёг...» (1928)*

Юныя ўражлівыя чытачы і чытачкі Маракова, стамлёныя ад камсамольскага балабольшства, не бачылі тут іроніі, іх вабіў экзатычны эратызм падобных твораў, іх непадобнасць на тое, што друкавалася на старонках пралетарскіх газет і часопісаў.

Адсюль такая любоў да героя нашага артыкула.

З такой папулярнасці Валерыя пасмейваўся яго выкладчык, прафесар Пятуховіч, які любіў тонка цвяліць свайго здольнага студэнта.

Паводле Паўла Пруднікава: «...Ішлі семінарскія заняткі /.../. Вёў іх прафесар Пятуховіч. Ён акінуў позіркам аўдыторыю і сказаў:

— Тэма нашых сённяшніх заняткаў — паэзія маладнякоўцаў 2-й паловы 20-х гадоў. Хто б /.../ зрабіў /.../ даклад? /.../ Таварыш Маракоў, можа б, вы ўзялі на сябе гэтую пачэсную справу? Бо вы самі варыліся ў тым бурлівым катле. /.../

І вось Маракоў патраціў хвілін 10 на агляд тагачаснай паэзіі. Назваў імёны [ці ня ўсіх маладнякоўцаў].

— Вы забыліся назваць імя самай каларытнай паэтычнай асобы з гэтай катэгорыі.

— Каго вы маеце на ўвазе, прафесар?

— Паэта Валерыя Маракова.

...Маракоў адразу пачырванеў. А потым нават пабляднеў.

— Па-першае, гэтая асоба не такая важная, каб яе называць. А па-другое, з майго боку гэта было б вельмі нетактоўна.

— А што тут нетактоўнага? Студэнт Маракоў назваў паэта Валерыя Маракова.

— Усё роўна непрыгожа, — не здаваўся Маракоў».

У канцы дваццатых гадоў на змену іроніі, паэтычным гульням прыходзяць іншыя настроі.

Пачынаюцца першыя агрэсіўныя выступы ў друку, патрабаванні кары «ворагам народа», праводзіцца чыстка ў партапараце, звужаецца пятля на горле самага гордага і творча незалежнага літаратурнага аб'яднання

«Узвышша», пачынаюцца першыя рэпрэсіі...

З 1929 года Валерыя Маракоў не хаваў свайго страху, разгубленасці і вялікага непакою, што адлюстравана ў напісаным.

У паэме «Муляр» чытаем:

*«Надрыўны боль. Так ціха ў полі.
І з болю месяц акалеў.
І не стрымаць нам злога болю,
І не пусціць яго на лес.
Цяпер няма нідзе прытынку...
Дзе ж родны дом майёй душы?
За хлеба чэрствую скарынку
Няўжо я мучыўся і жыў?»
«Мая паэма» пачынаецца з такіх балючых радкоў:
«Вецер.
Вецер!
Як сэрца забіла трывогу!
Гэта свой,
Ці мо гэта чужы?
Ты скажы мне,
Скажы,
Хто блукае ўначы на дарогах,
Хто фарбуе
Крывавай зарою на сэрцах нажы,
Ты скажы?»*

Калі на пачатку 1930-х рэпрэсіі разгараліся з новай сілай, калі штодня хапалі сяброў і калег, Маракова было не пазнаць. Ён піў, станавіўся агрэсіўным, сарваў аднаго разу афіцыйны радыёвыступ, дзе мусіў чытаць свае вершы, плакаў, прызнаваўся, што мае пісталет і, калі што, дык будзе адстрэльвацца. У яго вымушаных «соцрэалістычных дрындушках» больш чыталася непрыхаванага здзеку з усеагульнай радасці будаўніцтва, чым захаплення ад новых сацыялістычных перамог.

Балючая непрыкаянасць Валерыя Маракова вылілася ў вершы-прысвячэнні Міхасю Лынькову:

*«Сябе ня ўмелі зберагчы,
І зберагчы ня ўмелі нас.
І пра юнацтва ты маўчы,
Маўчы, прашу, Міхась...» («Маладняк» 1931, № 2)*

А праз год ён складзе шчымліва-трагічны верш «Заяц», дзе лёс паэта метафарычна выяўлены ў гібелі зайца:

*«Заяц упаў на снег,
Стрэл быў сухі і кароткі...
І задуменнаму мне
Сніцца ў крыві бародка.
Круціцца дым ад крыві,
Сэрца кранулася
І стала...
«Быццам і жыў і ня жыў» —
Глуха зямля запытала.
Выйшаў стралок да яго,
Узяў і закінуў
За плечы.
Вяла поле тугой.
У полі і вецер,
І вечар...
У сінюю скрынку душы
Раптам ударыла снегам.
Заяц для смажання
Жыў,
Толькі для ішчасця бегаў.
Знік той стралок,
Не відаць.
Што я стаю ў задуменні?
Можа быць, заяц шкада,
Можа, сваіх летуценняў». (1930)*

Самога Валерыя Маракова паляўнічыя з вядомага ўпраўлення першы раз зловяць 21 сакавіка 1935 года, але праз тры месяцы адпусцяць.

Паўторна быў арыштаваны 6 лістапада 1936 года ў цягніку. Прыхаванай зброяй скарыстацца не паспеў.

Быў расстраляны 29 кастрычніка 1937 г. ва ўзросце Лермантава і свайго любімага Максіма Багдановіча, цытатамі з вершаў якога заўсёды вітаўся з сябрамі і ворагамі.

Вялікім паэтам ён так і не здолеў стаць.

Не паспеў.

Побач з па-сапраўднаму выразнымі радкамі трапляецца і шмат непатрэбнага і неабавязковага, але галоўнай у Валерыя Маракова была гранічная творчая шчырасць, адсутнасць падману, праўдзіва перададзеныя думкі, пачуцці, настроі, якія луналі ў тыя страшныя часы ў літаратурным асяроддзі Беларусі, калі кожны адчуваў, кажучы класічнымі радкамі Тодара Кляшторнага, што «...ходзім мы пад месяцам высокім, а яшчэ пад ГПУ...»

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Знакі бясконцасці

*Пасітесь, мирныя народы!
Вас не разбудит чести клич.
К чому стадам дары свободы?
Их должност резать или стричь.*

Гэтыя пушкінскія радкі з'яўляюцца лейтматывам новай кнігі вядомага паэта, барда і празаіка Анатоля Кудласевіча «ТрыТворы», куды ўвайшлі раманы «Тараканы», апавесць «Жэзл Жалезны» і гістарычная паэма на сучасную тэму «Юл-ла». Герой, які цытуе класіка на старонках кнігі, працягвае сваю думку наступным чынам: ён кажа, што Пушкін, калі ўчытвацца ў яго творы, быў супраць усякіх там «дэманакратый», бо ўсе дэмакратыі трымаюцца на тараканавых лапках жывельных інстынктаў: жэрці, спаць, пладзіцца. Дэманакратыя, сцвярджае ён далей, — улада натоўпу, якая на справе ёсць рабствам дэману. Але ўсё па парадку.

Невыпадкова кнігу склалі менавіта гэтыя творы, на першы погляд, розныя, аднак павязаныя агульнымі ідэямі і думкамі, да таго ж містычнымі разлікамі, у якіх лічбы «26» і «8» знакавыя, прынамсі, аўтара. Напрыклад, лічбу «26» ён называе сімвалічнай для Беларусі, бо менавіта ёю Гасподзь памеціў кожнага беларуса на ўсё жыццё выбухам на Чарнобыльскай АЭС, а раманы «Тараканы» пісаўся 26 гадоў і складаецца з 26 раздзелаў. Больш за тое, Кастрычніцкая рэвалюцыя адбылася 26 кастрычніка, хоць яе чамусьці адзначалі ў лістападзе... «8» жа — гэта сімвал жанчыны, а гарызантальна — знак бясконцасці, $2 + 6$ таксама = 8, і гэта вечная Галгофа. Заканамернасць гэтых лічбаў — вынік гвалтоўнага забойства Хрыста і ўсіх войнаў, што вяліся на тэрыторыі Беларусі, бо ні для кога не сакрэт, што «На Беларусі Бог жыве», таму і выпрабуе іх... Асабліва скрупулёзна падыходзіць А. Кудласевіч да разлікаў у апавесці «Жэзл Жалезны», падрабязна спыняючыся на прычынах трагедыі на Нямізе і гістарычных падставах да яе. У якасці падручніка па вылічэнні выкарыстоўвае «Слова пра паход Ігаравы», у

якім, уласна, і апісваюцца падзеі 1067 года, што прывялі да бітвы на Нямізе. Містычны супадзенні і іх вылічванне як доказ існавання нечага вышэйшага, тым не менш, не самае галоўнае ў кнізе, хоць яны праходзяць праз усе творы чырвонай ніткай. Аўтара непакоіць усё ж месца чалавека ў грамадстве, вышэйшая мэта якога — быць чалавекам. Але ці гатовае грамадства прызнаць асобна ўзятага чалавека за нешта больш значнае, чым проста чалавек? У апавесці «Жэзл Жалезны», напрыклад, галоўны герой Сідараў Іван Пятровіч — звычайны токар на заводзе — раптам узяў ды паляцеў, не маючы крылаў і ніякіх падстаў да палётаў. Аднак ён хадзіў па паветры, быццам Хрыстос па вадзе, што засведчылі тэле- і фотааператары. Учынак яго, уменне лятаць тут жа абв'яргаецца самымі рознымі масцітымі вучонымі ды акадэмікамі, бо чалавек апырэры лятаць не можа, а калі вы бачыце такога летуна, то гэта галоўнае і нічога больш. Да таго ж не па статусе лятаць нейкаму токару. Вось калі б паляцеў нехта значны — гэта была б падзея!.. Такім чынам аўтар даводзіць той факт, што чалавек, які не мае асаблівага статусу, не мае права і на выкліканасць, што ён павінен заставацца на сваім нецікавым і незайздросным месцы і не вытыркацца, а дзякаваць у бясконцых паклонах, што яго не заўважаюць і ўвогуле дазваляюць існаваць, каб ён працаваў за мізэрны заробак і маліўся на працадаўцаў, бо тыя ў адну секунду могуць пазбавіць яго працы. Чалавечы жыццё ў сённяшнім грамадстве нічога не каштуе, зрэшты, яно ніколі нічога не каштавала, нягледзячы на крывадушныя заявы пра яго бясконцасць так званымі гуманістамі, якія першымі ж здраджвалі ўласным словам. Тэма гэтая невычарпальная, таму асвятляць яе будуць і пасля нас, але нічога гэта не дасць, бо словы ўсяго толькі словы, тым больш кніжныя, чыя значнасць, як і значнасць чалавека, не варта ўвагі, што пацвярджае і раман А. Кудласевіча «Тараканы». «Яны, тараканы, антаганісты чалавеку, але без

людзей жыць не могуць, бо, па сутнасці, — паразіты, не могуць існаваць без тых, на кім паразітуюць». Недвухсэнсоўная алітэрацыя ёсць падмуркам твора, але фасад яго больш цікавы. Раман аўтабіяграфічны, а значыць, аўтар у нечым спавадаецца, тым самым запрашаючы ў свой свет чытача не гасцем, а паўнаваргасным удзельнікам падзей, пра якія распавядае. Гэта заўсёды падкупляе і выклікае хоць і супярэчлівыя пачуцці, але светлыя і даверлівыя. Зразумела, што далёка не ўсе спавадальныя творы ўласна спавадальныя. У кагосьці парог болю асабістай свядомасці большы, у кагосьці меншы, хтосьці ўвогуле пад спавадальнасцю разумее сачыненне легенд і паданняў пра сябе і сваіх сяброў ды сябровак.

А. Кудласевіч не баіцца быць недзе смешным, недзе наіўным, недзе непрыгожым, а недзе няправым. Прызнаючы памылкі, асэнсоўваючы свае дрэнныя ўчынкi, успамінаючы свае дзеянні і словы. Шмат увагі на старонках рамана ён аддае жонцы, знаёмству з ёю, каханню, сумеснаму жыццю, мо не такому вясёлкаваму, як хацелася б, але сапраўднаму, пражытаму разам, нягледзячы на розныя непазбежныя непаразумеі, спрэчкі, крыўды і абразы. Ён не шкадуе ў першую чаргу сябе, таму і верыш кожнаму слову аўтара, і спачуваеш яму. І паважаеш яго жонку, бо яна ў час беспрасветнай беднасці, як духоўнай, так і фізічнай, цэніць яго талент пісьменніка, нягледзячы ні на што. Як і кожная жанчына, яна хоча дабрабыту і ладу ў сям'і, але не ўпікае мужа нікому непатрэбнай «недапрафесіяй», якой прынізіць сёння вельмі проста, бо ніякай матэрыяльнай карысці для краіны пісьменнікі не нясуць.

Найбольш уражваюць сцэны, багатыя на сустрэчы галоўнага героя з рознымі цікавымі людзьмі, кштату той, дзе вядомы беларускі паэт-франтавік Паўлюк Прануза распавядае адну гісторыю з ваеннага мінулага, што здарылася на праэрадні перамогі ў Берліне. Звязка гісторыі трымаецца на бочцы спірту, якую выпадкова недзе знайшлі салдаты і

скарысталіся... Адзін з іх нават утапіўся ў той бочцы, што не перашкодзіла астатнім апаражыць яе змесціва. Аднак не тое галоўнае. Паўлюк Прануза пазнаёміўся тады з адным афіцэрам у новай форме, быццам толькі з крамы, і пацікавіўся, дзе такія выдаюць. Той, пад уздзеяннем спірту, прызнаўся, што форму заслужыў дзякуючы службе ў спецадроздзяленні НКУС з асаблівым прызначэннем.

Бог — кат, чалавек — абражаная, запалоханая істота, прырода — варажыя сіла, жыццё — пракляцце, і толькі праца, тупая і аднастайная — жаданая ратавальная для чалавека. Такай праграмы прытрымліваюцца ўсе «тараканы» планеты.

Мікола АДАМ

Сімвал раўнавагі

вывучыць і іншыя дысцыпліны — філасофію, гісторыю. Аўтар рамана таксама імкнецца напоўніць свой тэкст не проста апісанніямі і дыялогамі, але і пэўнай інфармацыяй. Ствараючы партрэты выкладчыкаў, аўтар не пазбаўляе іх справы — укладае ў іх вусны сапраўдныя вытрымкі з лекцый, прымушае чытачоў успрымаць разам з галоўным героем.

Лекцыйны матэрыял — не адзіныя пабочныя звесткі, якія ўплятаюцца ў апавяданне. Галоўны герой слухае чужыя разважанні, нехта расказвае яму гісторыі з вайны, канцэрты і паэтычныя выступы праходзяць перад вачыма чытача падрабязна і менавіта ў тым ракурсе, з якога бачыць і чуе іх галоўны герой. Усе гэтыя фактары яшчэ раз звяртаюць да думкі пра мемуарную прозу.

Гэтаму раманы ўласціва своеасабліва назіральнасць, падрабязнасць апісанняў. Герой звяртае ўвагу на перамены надвор'я і стан прыроды, на тое, што гатуе і ставіць на стол маці, якія кветкі вырошчвае, на тое, у чым дзяўчына прыйшла да яго на першае, другое, трэцяе і ўсе наступныя спатканні, углядаецца ў твары сяброў, запамінае іх манеру гаварыць. Так апісваюць падзеі, якія сапраўды моцна паўплывалі на свядомасць, нешта змянілі ў жыцці, былі адзначаны навізнай, але нельга сказаць, што ў дадзеным выпадку апісанні атрымаліся вельмі эмацыянальныя. Нягледзячы на падрабязнасць, яны ўспрымаюцца быццам аддалена — як успамін. Адсюль узнікае своеасаблівы эффект кінематаграфічнасці. Складаецца ўражанне, што глядзіш стары савецкі фільм, які расказвае бытавыя гісторыі пра адносінны паміж людзьмі, у ім шмат дэталю і буйных кадраў, але колеры прыглушаныя. У ім шмат персанажаў, якія ў розных абставінах выпадкова сутыкаюцца з галоўным героем.

Адна з асноўных тэм разважання пра любы твор — гэта пытанне пра назву. У дадзеным выпадку можна выказаць здагадку, што «Праўда жыве пасярэдзіне» — гэта

выснова, якую робіць аўтар з падзей рамана. У жыцці галоўнага героя дастаткова супярэчнасцяў: палітыка партыі, светапогляды знаёмых, сярод якіх ёсць вернікі, бацькі і іх імкненне ўмацаваць сямейны дабрабыт. Але палітыка — не адзіная складанасць. Герой сутыкаецца з духам волнанасці, якім прасякнута жыццё яго сяброў у інтэрнаце, з адчуваннем першай закаханасці, з глыбока асабістым «пытаннем горада і вёскі», і ўсе гэтыя супярэчнасці, унутранныя і знешнія, пакідаюць яго ў разгубленасці, у якой апынуўся б любы сямнаццацігадовы юнак. Але можна заўважыць, што ў раманы ўсе складаныя сітуацыі студэнт Платонаў перажывае даволі спакойна, амаль нішто не можа пазбавіць яго душэўнай раўнавагі. «Праўда жыве пасярэдзіне» — гэта і ёсць сімвал раўнавагі і нежадання прымаць чыесці занадта цвёрдыя, адназначныя і, магчыма, штучныя пазіцыі.

Сюжэтная фабула магла б прывесці гэты твор да жанру рамана-вахавання, але яго хутчэй можна абазначыць як раманы-спазнанне. На яго старонках чытач можа ўбачыць запісы з дзённіка, але гэта дзённік даследчыка, вандруніка па жыцці, які абсалютна не ведае, да чаго прывядзе яго эксперымент. І кампазіцыя нечакана набывае кальцавую форму. Раман пачынаўся з таго, што Валодзя Платонаў з'язджаў з роднай вёскі, ад бабулі з дзядулем, кіруючыся вялікай марай, у захапленні ад свету і ў чаканні новага, але з тугой ад развітання. У канцы рамана герой вяртаецца на канікулы ў свой край з адчуваннем спакою, цвёрдай зямлі пад нагамі, шмат чаго адкрыўшы. Але нельга сказаць, што сам Платонаў моцна змяніўся ці што яго далейшы лёс канчаткова вызначаны. Першы этап нібыта пройдзены, але кругаворот вярнуўся да пункту адліку і пра наступныя этапы можна толькі здагадацца.

Дар'я СМІРНОВА

З пачатку года на працягу трох нумароў у часопісе «Польмя» выходзіў раманы Уладзіміра Гніламёдава «Праўда жыве пасярэдзіне». Сакавіцкі нумар нарэшце дазволіў скласці цэльнае ўражанне наконт гэтага твора.

Перад вачыма чытача разгортаецца жыццё чалавека з таго самага «філалагічнага пакалення» — яго дзяцінства было апалена вайной, але цяпер ён пасталеў і абірае кірунак самастойнага шляху. На пытанне пра тое, наколькі блізкія аўтару падзеі рамана, з першай старонкі адказваюць яго біяграфічная даведка і імя галоўнага героя. Спачатку юнак Валодзя марыць стаць геологам, але бацькі, а пасля і прамае сутыкненне з прафесіяй пераўпэўніваюць яго.

І пачынаецца простая гісторыя першакурсніка, які спрабуе прызвычаіцца да новага горада, да новых людзей і выпрацаваць сваё стаўленне да ведаў, якія атрымлівае. Ніякіх прамых пацвярджэнняў таму, што філалагічная спецыяльнасць у педінстытуце — яго пакліканне, ні сам герой, ні чытач на працягу рамана не знойдуць. Але менавіта працэсу навучання ў гэтым адведзена вельмі шмат увагі. Інстытут у дадзеным выпадку, прынамсі, на першым курсе, становіцца сродкам даследавання не столькі прафесіі і пэўных галін навукі, колькі самога сябе і вялікага свету навокал.

У другой частцы выкладчык па літаратуры кажа, што, каб займацца сваёй справай, ён быў вымушаны

Свае горы не выбіраюць?

У гарах, на жаль, бываць мне не даводзілася. Тым не менш, паклаўшы руку на сэрца, магу шчыра прызнацца, што ведаю іх не проста добра, а нават цудоўна. У такім сцвярдзенні нічога дзіўнага — з гарамі я пазнаёміўся дзякуючы творчасці пісьменніка Ганада Чарказяна. Ягонья раманы, аповесці, апавяданні — акурат тое, што і дазваляе ўпэўніцца: «лучше гор могут быть только горы, на которых [...] не бывал». Яшчэ больш у гэтым пераконваешся, паглыбіўшыся ў свет паэзіі Ганада Бадрыевіча. І ягоная проза, і тое, што напісана ў гэтых жанрах іншымі знакамітымі аўтарамі, надзіва прыцягальнае. Радуе па-майстэрску выпісанымі характарамі персанажаў, праўдзівым узнёўленнем народнага побыту, глыбокім пранікненнем у багаты ўнутраны свет тых, для каго гэты куток самы дарагі на зямлі. Усім тым, што і патрапляе пад вызначэнне «душа народа», блізкага і роднага табе.

Шмат у чым паэзія Г. Чарказяна радуе больш, чым ягоная проза, бо ён — паэт па прызначэнні. Сапраўдны ж паэт, як вядома, — той, хто не толькі піша вершы, які сабе больш ці менш дасканалыя, а глядзіць на свет зусім іншымі вачыма, чым звычайны чалавек. Як глядзіць — лёгка і ўпэўніваешся, знаёмячыся з напісаным Г. Чарказяна.

Асабліва важкія набыткі Г. Чарказяна-паэта ў жанры чаргаві. Навум Цыпіс, адзін з тых, хто ў сваіх публікацыях найбольш глыбока спасыцігнуў сутнасць ягонай творчасці, у сувязі з гэтым заўважыў: «А што такое чаргаві? У перакладзе з курдскай — гэта чатыры крокі, іншасказальна — чатырохградкоўе, старажытнае вынаходніцтва ўсходніх паэтаў, якія жылі тысячу гадоў назад. У Амара Хаяма — рубай, у Ганада Чарказяна — чаргаві. Гэта яго ўласны жанр». Адно са сваіх кніг ён так і назваў — «Чатыры крокі» (2010). І вось новая — «Бяжыць жыццё дарога...», што выйшла ў выдавецтве «Каўчэг». Чарговія «чатыры крокі», прыступка за прыступкай Ганад Бадрыевіч робіць разам са сваім перакладчыкам, таксама слынным майстрам паэтычнага слова Казімірам Камейшам.

Правільна кажуць: бацькоў не выбіраюць. Толькі датычна творчасці, у дадзеным выпадку паэтычнай, правільным будзе іншае меркаванне. Як бы ў супрацьвагу толькі што сказанаму. Шмат хто пераствараў паэзію Г. Чарказяна па-беларуску, былі сярод гэтых, кажучы словам незабыўнага Рыгора Барадуліна, і таленавітыя «шпалаўкладчыкі», як дасціпна сказаў Рыгор Іванавіч пра перакладчыкаў. Толькі ніхто з іх не дасягнуў той ступені майстэрства, якім багата напоўнены паэтычныя творы Г. Чарказяна ў арыгінале. Адзін К. Камейша лёгка пераадолеў бар'ер, што часам узнікае паміж самім паэтам і, па сутнасці, ягоным саўтарам. Здолеў гэта, бо, перафразуючы Міхаіла Лермантава, можна сказаць:

«і талант таланту голас падае»: творча сапернічаюць два таланты раўназначнай велічыні.

Нельга, аднак, сказаць, каб Казіміру Вікенцьевічу ўсё давалася лёгка. Пра гэта ён пісаў у невялікім уступе «Ад перакладчыка»: «[...] можа ўзнікнуць пытанне: ці ёсць складанасці ў перакладах на нашу мову гэтага аўтарскага мудраслоўя? Што тут адказаць? Справа гэта творчая. Адно даецца проста, іншае патрабуе доўгага пошуку і цяплення. Дакладнасць і супадаванасць заўсёды дасягаюцца цяжка, нават калі за тваімі плячымі немалыя гады вопыту. Але ёсць і свая асалода ў гэтым творчым перастварэнні. Заўсёды трэба трымацца пэўнага перакладчыцкага правіла — быць блізім да арыгінала, не збываць рытму аўтарскай хады і не парушаць ні ў якім разе сэнсу. А вынік заўсёды ацэньвае чытач. Апошнія слова заўсёды за ім».

Упэўнены: тыя, хто пазнаёміцца з кнігай «Бяжыць жыццё дарога...», атрымаюць асалоду ад мудраслоўя, назва якому — чаргаві. Напоўніць ўдыхнуць водар той філасофскай напоўненасці радка, калі вытанчанасць думкі вынікае не сама па сабе, а з'яўляецца сведчаннем глыбокага роздуму. Самога працэсу яго, зразумела, не заўважаеш, а вось вынік уражае, бо за знешняй прастатой хаваецца глыбокі сэнс, які мае месца тады, калі той, хто прамаўляе, па-філасофску ўспрымае рэчаіснасць у яе часовай прасторы.

*Шукаем скарбы, дзень і ноч капаем,
Рыдлёўкі ломім, на сябе злём.
Чым больш чужое, даўняе шукаем,
Тым больш губляем блізкае, сваё.*

Ці яшчэ адно чаргаві:

*Мудры час і вопыт мне даводзяць —
Так не раз здаралася у свеце —
Зорка, што з трыумфам узыходзіць,
Потым вельмі сумна, цёмна свеціць.*

Альбо такое:

*У акіяне вечнае хлусні
Шукаю астравок забытай праўды.*

*Пра светлы час мы марым, нават снім,
Мы нават снам, як яве, часам рады.*

На чацвёртую старонку вокладкі кнігі вынесены такія словы:

*О, Беларусь — як песня, як вясна.
І блізкай ты здаешся, і далёкаю.
За ўсё табе я ўдзячны, сінявокая,
Ты засталася у мяне адна.*

Зайздросная праўдзівасць пачуцця лірычнага героя. К. Камейша не прамінуў сказаць: «Канструкцыя чаргаві Ганада Чарказяна выбудоўваецца наступным чынам: калі ў першых двух радках аўтар засяроджае нашу ўвагу на нейкай з'яве аб прадмеце, дык у астатніх двух своеасаблівым паваротам або ўспыхам думкі дасягаецца афарыстычны эффект задуманага».

Ёсць у новай кнізе Ганада Бадрыевіча і вершы. «Другая старонка» — так прадстаўляе ён гэты раздзел. Што пра яго сказаць? Калі каратка, толькі адно. Даўно ўступіўшы ў пару сваёй творчай сталасці, паэтычны асакал Г. Чарказяна, як і сапраўды горац, на дробязі не разменьваецца. Са сваёй творчай вышыні, што ўспрымаецца радней вяршыні горнай, ён мудра, па-гаспадарску аглядае наваколле. У позірку гэтым, вядома, ёсць месца і замілаванню — не блытаць з самаўлюбёнасцю, што пачынаецца з самазаспакаення. Замілаванне гэтае да тычыцца і радасці за ўжо зробленае. І спадзявання, што нягоды, якія напаткоўваюць, усё ж мінуцца.

Інакш і быць не можа. «Бяжыць жыццё дарога...» аднаго з самых таленавітых сучасных паэтаў. Калі ж наперадзе сустракаюцца перашкоды, то адразу знаходзіцца выйсце. Чатыры рашучыя крокі... Потым — наступныя... За ім — яшчэ... Канешне, пераадоўванне такое даецца няпроста. Асабліва самога сябе. І ад гэтага нікуды не падзенешся. Не зважаючы ні на што, трэба жыць:

*Не, сябе я ўжо не перайначу,
Кліча родны бераг зноў мяне.
Што наканавана — не мінеш.
Плачу кожны раз,
Калі пабачу:
На вяршыні горнай
Плача снег.*

Гэтая ўпэўненасць — тое галоўнае, без чаго, як мне здаецца, і не нарадзілася б кніга «Бяжыць жыццё дарога...». Напісалася яна за некалькі месяцаў 2018 года на лецішчы. Як задумалася, так і вымавілася — на адным дыханні.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Адна з найлепшых якасцяў чалавека — уменне паглядзець на сур'езныя з'явы і праблемныя сітуацыі з гумарам. Не кожны на гэта здольны, таму ўласцівае людзям нежданне зразумець іншы тып светаўспрымання часам выклікае непаразуменні. Але ці можна дакладна сказаць: чым больш гумару ў адносінах да жыцця, тым яно больш радаснае і лёгкае? Магчыма, усё залежыць ад жадання змяніць што-небудзь.

Серыя «Несур'езна пра сур'езнае» папоўнілася летась яшчэ адным выданнем. Андрэй Сідарэйка вырашыў пазабаўляць чытача кнігай з не двухсэнсоўнай назвай «Жонка на гадзіну» («Чатыры чвэрці», Мінск, 2018), змест якой — «гісторыі з розных сфераў вясёлы манер». Чытачы-аматары сучаснай беларускай гумарыстычнай літаратуры змогуць

знайсці тут знаёмыя творы, бо яны друкаваліся ў «Вожыку», «ЛіМе», «Звяздзе», «Настаўніцкай газеце», але скампанаваныя па тэматычных раздзелах. Тут можна знайсці вясковыя, сямейныя, офісныя, навагоднія, школьныя і студэнцкія, пісьменніцкія і фантазмагарычныя, фельетонныя гісторыі, а таксама міні-п'есу. Такі шырокі тэматычны абсяг быццам падкрэслівае: аўтар ведае шмат пра жыццё і гатовы шчыра падзяліцца веданнем з чытачом.

Што кідаецца ў вочы перш за ўсё? Пазнавальнасць сітуацый і персанажаў. Так, офісную работу і часам звязаныя з ёй гордасць і натуральнае жаданне палайдачыць яскрава адлюстроўвае апавяданне «Графін». Рэдактар адной гарадской газеты папрасіў намесніка прынесці яму вады. Другі падхапіўся, але потым уцяміў, што для гэтага ёсць сакратарка. Тая, не ведаючы акалічнасцяў, вырашыла, што намесніку вады наліваць не абавязана, і таму графін пайшоў па ўсёй рэдакцыі. У выніку рэдактар сам набраў сабе вады. Вінаватай у злуге графіна вырашылі зрабіць прыбіральшчыцу... Аўтар у адным творы апісаў іерархію ўнутры ледзь не любога калектыву і тое, да якой бязглуздыцы яна можа прывесці. Але што ж кіруе героямі ў такой сітуацыі? Апраўданы, але часцей неапраўданы страх, які ўзнікае

з-за магчымасці пазбаўлення працы ці наўпрост кпінаў або здзекаў з боку кіраўнікоў ці калег. Асаблівага адкрыцця тут, вядома, няма, але справа не ў гэтым.

У аўтара, без сумневу, ёсць распрацаваная схема сюжэтных ліній, бо ўсе творы кампазіцыйна падобныя: традыцыйная гісторыя, якая заўсёды завяршаецца нейкім павучальным і лагічным вывадам. Але часам канцоўкі выклікаюць здзіўленне: «І ўсё? Вось на гэтым усё скончыцца?». Бо ад любога гэкту заўсёды чакаеш арыгінальнага, надзвычайнага ці проста таго, што не ўпісваецца ў наш светапогляд. Але палова твораў завяршаецца непрадказальна прадказальна. І гэта змушае задумацца: дык у аўтара, відаць, была зусім іншая мэта. І яна — у персанажах.

За рэдкім выключэннем, у кожнай «гісторыі» аўтар стварыў тып, які адпавядае не вобразу сучасніка, а толькі частцы вобраза — хібама ці заганам. Агулам жанчыны ў творы маюць аўтарам з неверагоднай павягай. Дзесьці хітрыя (а хітрасць жанкі традыцыйна ўспрымаецца як мудрасць), дзесьці дасціпныя, яны нібы трымаюць уладу над усім, што іх акаляе. Міжволі ўспамінаецца выраз пра шыю і галаву. Мужчыны, наадварот, бачацца аўтарам як істоты абмежаваныя, неарыгінальныя,

стэрэатыпныя, нібыта ўвогуле не прыстасаваныя да жыцця, а часцей за ўсё няўклюдны. Відавочна, што на ўзаемаадносінах гэтых двух тыпаў і будуюцца гісторыі, бо поле атрымліваецца даволі шырокае, але не вельмі разнастайнае. Дзеці ж, дарэчы, выглядаюць надта разумнымі, смелымі і цікаўнымі. Аўтар нібыта між радкоў сцвярджае: якія б ні былі яны дарослыя, ёсць надзея на тое, што іх дзеці будуць лепшыя за бацькоў. Бо старэйшае пакаленне у аўтара выглядае безнадзейным, прытым, што мае сваё існаванне ў гумарыстычным рэчышчы.

Некаторыя гісторыі пісьменнік, відавочна, мог узяць з жыцця, але ў іншыя верыцца з цяжкасцю. У творы «Гараж» аўтамобілісты апісаны людзьмі, якія маюць аўтамабіль, каб патаемна ад жонак бавіць час у гаражы, выпіваючы ці, напрыклад, граючы ў шахматы. І нават той адзіны, што не мае гаража, таксама хлусіць, каб паехаць на рыбалку. Магчыма, такая карыкатурнасць, а месцамі і мастацкая ўмоўнасць дапамагаюць круху адысці ад відавочнай жыццёвасці, якая ахоплівае кнігу.

Але ёсць больш грунтоўныя сюжэты, якія, дарэчы, часам паўтараюцца. Напрыклад, сэнс гісторыі «Пасылка», «Перадчак» і «Развод па-сяброўску» ў тым, што чалавеку нешта

даецца як шчаслівы выпадак ці дапамога ад родзічаў, але ён, як істота сумленна і заўсёды некаму чымсьці абавязаная, раздае шчаслівы прыз. Так робіць студэнт Воўка, які вялізную сумку ежы, што перадалі бацькі з вёскі, раздаў знаёмым, так робіць і Талік, які, дзякуючы неразумнаму земляку, раздае амаль усе грошы, адрасаваныя маці, знаёмым, якіх не бачыў гадамі, так з прызам у выглядзе дзесяці кілаграмаў бульбы-насенкі абыходзіцца і Пятрусь, дзелячы яе паміж людзьмі, якіх бачыць упершыню. Крыху падобная да папярэдніх спроба, прысвечаная дзеляць кабачыка. У апавяданні «Лепшы кавалак» Андрэй Сідарэйка раскрывае яе не зусім традыцыйна, бо ўсе героі тут, як ні дзіўна, станючыя.

Можна раіць прачытаць гэтую кнігу тым, хто стаміўся ад шматсэнсоўнасці і неадзначнасці шмат якіх сучасных твораў. Магчыма, камусьці творы здадуцца прамалінейнымі, але ў гэтым бачыцца аўтарская задача — выразна паказаць чалавечыя хібы і заганы. Таму, нягледзячы на гумарыстычны пасыл, кніга пакідае нейкі сум з-за таго, што ў аснове не адзінкавы здарэнні, якія маглі мець месца ў жыцці, а нібыта зрэз, асобны погляд на грамадства, якое хочацца змяніць. Але ўсё залежыць ад вашага ўспрымання.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Сэрца страліе вершам...

Дужкі маіх акулараў
Пахнуць былымі духамі.
Восень ідзе тратуарам —
Горад звiніць пад нагамі.

Вожык зялёны каштана
Коле іголкамі рукі
І цераз скуры мембрану
Упырскае восеньскі смутак.

Панцыр раскрывае калючы,
Быццам ракушку з пярлінай,
Скурчаны ў плодзе бліскучым
Жыццi імклівай спружынай.

Зараз з усмешкай згадала
Тую сябе закаханай —
Як для цябе я цягала
Спелыя з жару каштаны...

Навошта снег ляціць да зямлі
параненай птушкай?
Як сэрцу вырвацца з мёртвай
пятлі на ўзлётную стужку?

Навошта сон ляціць ад зямлі
самотным анёлам?
Зашыфраваны ў адзінкі й нулі,
зрынаецца долу,

кручочкі крэсліць, палачкі снег
няўважлівым вучнем.
Мне не даруе чарговы агрэх
супольніцтва зручных.

Не звар'яецца ад цішыні...
У рукі капаюць хвіліны.
На шкле разбітым павуціннем
У сколах дагасаюць дні.

Трапляе позірк у сіло
Фіранак вокнаў сеткавіцы.
І абясціленай сініцай
Сціхае жоўтае святло.

Нібы ў лядзяную купель,
На пупавіне раздарожжа
З нябёсаў кінецца ў калодзеж
Мой адзінокі журавель.

І ашалелым матылём
З клубка заплеценых нейронаў
Пульсуе ў лініях далоняў
Закратаванае жыццё.

Горад дыміць
электроннай цыгарэтай
заводскіх труб —
выдыхае аблогі.
А я іду па асфальце,
запляваным жуйкамі,
нібы па небе
зорным,
казытлівым сняжынкi
ўдыхаю,
шукаю
тваю ўсмішку
за воблакам
зімовага дыхання.

Між рэбраў брукаванкі
абцасы ўтыкаючы
прышпорваю горад
гартуючы

анфасы
дамоў, вышыванкі
дарог.
У афішоры
золата клёнаў

восень наклала
Карону князёўны
сабе адшукала
просінь

лінзамі
горад мой павялічвае
аблічча
роднымі рысамі
праступае
ланцужны

вецер
заварку лісцяў
хлебча з лужыны
А я стаю
на стылай цвердзі
з каронай

сваёй у руках —
аксюмаран —
нібы на манежы
увесь мой пасаг
дрыяда-

распусніца
бы ўвосень каштан
ад маёй дурнаватай
усмешкі

пад рэквіем Вердзі
распусціцца

Словы лопнуць вінаградом
на маім языку,
не пяройдуць губ экватар,
праглыну. Пацякуць
ашалелым вадаспадам
у маўчання раку.

Аб каханні, што блакадай,
а вясной — крыгалам,
бы іматвольтным разрадам,
дэманам за плячом,
колькі трэба лістападаў,
прашаптаць каб дажджом...

Сыходзяць блізкія людзі
да дальніх. Нібы да зор.
Кароткае "быў". Не будзе.
Жалобны нясе дазор.

Пранізлівай птушкаю памяць
маё разаб'е акно.
І човен раку параніць,
вяслом пранізаўшы дно.

І кінецца крыжы на грудзі
мой голас, сарваўшы тон,
слязою сцячэ па грудзе
знямоглаю пад адхон.

Ні птушкі, ні зоркі, ні Лета
жыцця не супыняць бег.
Вось толькі з майго сусвету
Сягоння. Сышоў. Чалавек.

З чыёй непазбежнай прынукі
мне выдалі лёс жабрака?
Халоднаю рэштаю ў рукі
мядзяк накладзе рака.

Сарвуся з рыфмы
быццам з рыфаў
ветразь
выпростаючы
сцятае крыло
і матчы далягляды
крэсляць
дыезамі
вады сівое шкло
распытлецца
аб грудзі караблёў
нябёсы
нада мной
пазначаныя
птушкай
зняць галачку —
і ўраз ўсё адмяніць:
стракозаў
караблі
дыезы рыфы

вады аскенкі
рыфмы
і тваю ўсмішку
ў дужках

Сэрца страліе вершам.
Колькі яшчэ ў абойме?
Покуль сусвет бязмежны
Прыме ў свае абоймы.

Восень лістом іржавым
Рэжа сівыя вены,
Цень ад крыжа кашчавы
Ляжа на ўсіх пайменна.

Рэйкамі рвуцца нервы,
Шлях закусіў наветра,
Месяц акрайцам чэрствым
Корміць спяную цемрадзь.

А сакавік-галадранец
Пусціць зіму пад адхоны.
Траўнем не падарвацца б
На запазным бутоне.

Хрызантэмай ігольчастай
вышываю зіму.

Упаўзае свет кольчататы
са старонак Камю.
Ланцугом непазбежнасці
знiтаваны ў пейзаж

у сваёй незалежнасці
ты чужы, бы лядзяш.
Толькі словы пабочныя,
адмаўляючы час,
нас чакаюць на ўзбочыне
раздарожжа штораз.

Праз іголку лядзяную —
ад зімы антыдот,
падзялю медыянаю
думак кривазварот.

Клеменцінам па долечцы
рассыпаецца свет.
Пераломам аскольчатых
хрызантэмавы след...

Шчыгрынавы снег
сціскаецца з болем —
спісаны наспех
лісток наваколя
слядоў ланцугі
сціскаюць за шыю
адліг пісягі
на скуры зашыю
у мокрую поўсць
унуруся тварам
зімовы мой гасць
сыходзіць ахвярай
хаваецца ў лес
далей ад сцяжынак
васкрэсне праз бэз

мільярдам сняжынак
бы знічкі з вачэй
струмень персеідаў
апошні сувей
цябе я не выдам
тулю да грудзей
злінялую морду
дыханне ідзе
бы скрутак бікфордаў
табе прашапчу
ў паніклае вуха
цябе адпушчу
ты толькі наслухай:
дзякуй табе,
што твае лапы
побач з маімі нагамі

ішлі

Сціскаецца снег
бы аркуш шчыгрынавы
ці плач ці то смех
перапёлкі Чыгрынавай
"піць-палоць"
ці піць — ці палоць

Не домой, не на суп,
а к любімой в гості
две морковіны несучы
за зелены хвостік.

У. Маякоўскі

Час згарэў на патэльні,
а хацелася сонца,
так, звычайнага, жоўтага,
у бялюткіх снягах.

Ты спяшаў да мяне,
нібы той Маякоўскі,
моркву ўзяўшы
ў сустрэчнага
снегавіка.

Усяго толькі час...
А я ношчу глытаю,
дробным сонцайкама жоўтым
растварыцца ўва мне.

Ты спяшаў да мяне,
у прамерзлым трамваі,
не на боршч, а на гасці,
насустрач вясне.

Пад трамвайныя колы
кідаюцца словы,
пырскі сонца ўзлятаюць
ад рээк у снег,
і чапляецца час

за хвосцік маркоўны,
малітоўна трамвай
рукі ўскінуў наверх.
Час згарэў на патэльні,
а я слёзы глытаю

на няспраўджаным сонцы,
на снягах, на любві,
на цяплу, на табе
у прамерзлым трамваі...

Ты прабач,
гэта нешта з гармонамі,
мон амі.

Беларусы свету

Беларусь святая,
Зноўку нас вітаеш
Родных хат дымамі,
Крыламі буслоў,
І ў маленства наша
Зноўку нас вяртаеш,

Клічаш на спатканне
З першаю вясной.

Беларусам свету,
Нам на сэрцы светла.
Што, здаецца, сёння
Сэрца ў нас адно,
Бо адной любоўю
Да цябе, Айчына,
Як вадой крынічнай,
Поўнае яно.

Тут пад небам сінім
З намі Еўфрасіння
І Скарына з намі
Гутарку вядуць,
Голас і Купала,
Цётка і Багдановіч,
Танк і Караткевіч
З намі тут пяюць.

Беларусь-матуля,
Да сябе нас туліш,
Нас сабраўшы,
быццам
Васількі ў букет,

Нас сабраўшы,
быццам

Каласкі ў снапчак.
Нам з табой бязмежна
Мілы белы свет.

Як мы гонар маем,
Так і ішчасце маем,
Беларусы свету,
Дзе б мы ні былі, —
Да нябёс высока
Тост мы падыхаем
За свой люд,
За росквіт
Роднае зямлі!

Беларускім ткачыхам

Сярод народнага мастацтва
Найбольш прыгожае ёсць — ткацтва:
У дыванах вясёлкі граюць,
У ручніках спявае пташка,
Туянам сцяляцца абрусы.
Вам, працаўніцы Беларусі,
Удзячны мы за талент гэты:
Заўжды ў пакоях нашых — лета.

Пеўчая пташка

Дружна канцэртны пачаўшы вясною,
Пеўчыя пташкі пяюць да Пятра.
Гэта ж — спявае любою парою, —
Шчыраю песняю зычыць дабра.

Карканне часам вятрыска даносіць,
Хмарамі неба ўсё засціць спяшыць.
Гэта ж — спявае — гімн сонейку
ўзносіць —
Холад і змрок праганяе з душы.

Марамі ў высі сцягаць з ёй не цяжка,
Лёгка мне з ёй дакранацца да зор.
Гэту стракатую, звонкую пташку
Мне не замяніць птушыны ўвесь хор.

Оду складаючы роднаму краю,
Доўга бываючы ў выраі я, —
Бо ў сэрцы маім не змаўкае, спявае
Непералётная пташка мая.

Часам знянацку трывога раптоўная
ўколіць:
Птушка драпежная сочыць за ёй.
Быццам той Фенікс, не знікне ніколі
Пеўчая пташка любові маёй.

Мы ачмураны бязвер'ем. Імклівы цягнік нясе нас скрозь начное метро. І мы шэпчам мантры ратавання, даверыўшыся машынам і механізмам, якія бяздушна вызначылі наш лёс, дакладнасці і ладнасці. А калі зда-рыцца непаладка, дык не бяда — парамантуем ці ўво-гуле заменім. Добра, каб і ў нас быў пра запас замест расколатага сэрца вечны рухавік, а замест хворых маз-гоў — спраўны камп'ютар з правільнай праграмай жыц-ця, каб ведаць, што і як рабіць на выпадак паломкі.

Вось так мы ствараем разумныя машыны, патрэб-ныя агрэгаты і шмат усялякага рознага. Толькі забыліся стварыць саміх сябе па сапраўдным падабенстве з на-шым Богам.

Хтосьці чагосьці дамогся і задаволена пачувае сябе, і не з-за зайздрасці, а так, дзеля паказухі. І ты таксама з шырокай рукі кідаеш горкія крышынькі шчасця на ве-цер: хай паглядзяць на тваю шчодрасць — ты багаты на шчасце. Разнясе вецер, як лёгкія пёркі, гэтую крохкую церуху па свеце, і знікне некуды шчасце.

І вось тады, пасля ачмурэння паказухі, няшчасны, знойдзеш у глухих заначках душы штосьці светлае. І калі не ўзрадуешся, дык хоць суцешыцца: ёсць яшчэ нейкая надзея на лепшае! Вось так, страціўшы вялікае, будзеш радавацца маленькаму, як ласкаваму падарунку лёсу, адчуеш сябе па-сапраўдному шчаслівым.

Абое ведаем, чаго мы вартыя, дык не будзем жаліцца. Паглядзі, якая яснота на нябёсах і святочнасць на зямлі! На юнай траве раскашуюць кветкі, бо надышоў нарэш-це час красы. Але прыгажосць жыве і ў нашых душах. Імжа і завіруха, залева і снегаверць, спякотная мрой-насць, начныя пострахі і ўся астатняя злабрыдзь знік-нуць. Уключылі мы генератар нашых сэрцаў і нібыта асвятліліся, паяднаныя святлом у агульным люменес-цэнтным сусвеце. Не хвалойся, энергіі хопіць на абаіх — асвецім сябе і іншых. Зразумей: святло хоць не грэе, але свеціць. Нават калі змерзнем, дык сагрэемся разам, бо мы вартыя таго, бо ў нашых сэрцах цеплыня красы.

І неўзаважна, цішком, не парушаючы звычайна ходу падзей, мы пройдземся па жыцці і ўбачым, што да чаго, выканаем сваё прызначэнне. А разумнікі, для якіх усяму свой час і нагода, хай хаваюцца, як мышы, у свае чорныя норы, так і не адчуўшы токаў жыцця. Іх баламутныя думкі пужаюцца пагроз невядомага свету. Уяўляецца ім, што нас, як даверлівых матылькоў, зловяць сачком ці нават голымі рукамі, а пасля дзеля забавы прышпіляць крыльцамі да крыжа светабудовы. А мы растаем у праз-рыстай прасторы і эфемерна сальбёмся ў адно з красой, каб на травы выпасці расой, і кожнаму дастанецца хоць па кропельцы вечнасці.

Хай застанеца так, як было. Няхай, у параўнанні з лепшым, горшая, непрыглядная і несамавітая. Але яна для нас родная, да чаго прызвычаліся ад нараджэння. А штосьці мяняць — гэта як змяніць зрок і бачыць свет іншым разуменнем. У нашым выклятым Богам краі на-раджаюцца для пакут і людзям на здэк, а таму дзіўна, што жыве ў нашых сэрцах незразумелае пачуццё — лю-боў да Радзімы! А імя гэтай Радзімы пустым гукам па-танае ў сусветным паветры, і нічога не значыць яно ў сакральных кодах быцця. І, тым не менш, тысячы гадоў сотні пакаленняў, як выратавальны завет, перадавалі ў спадчыну незразумелае пачуццё — любоў да Радзімы — і не звяжалі на яе несамавітую непрыгляднасць, і не думалі, што дзесьці ёсць лепш, бо птушкі вяртаюцца з выраю ва ўлюбёную сваю старонку. Гэта край, дзе адно і тое ж з веку ў век, з пакалення ў пакаленне, і толькі нязменна адно — усё, як было, так і ёсць, і так будзе — любоў да Радзімы!

Выбіліся ў каралі, забыліся на Радзіму, за яе кошт да-сягнулі велічы і славы, але гісторыя ўсё перайначыла: вымерлі нашчадкі, знішчымелі скарбы, апусцелі разра-баваныя палацы — прахам пайшла веліч і слава. Спіце сабе спакойна на чужыне — і без вас выстаяла Радзіма, цяпер турыстычны брэнд, а некалі вялікія Ягелоны.

Яшчэ не ведалі сваіх пачаткаў і жыццё не выпрабуў-вала на трываласць і лёс не выбраў нас, але ўжо тады мы нудзіліся каханнем, прагі кахаць і быць каханымі, уяўлялі сябе асаблівымі, вартымі богаслаўлення. А ці заслужылі гэтае богаслаўленне, калі цымяна разумелі сваё прызначэнне? І вось цяпер шчасныя ці няшчасныя,

мы ўсе — ахвяры няўмольнага закону размнажэння. А навошта прынеслі свае ахвяры, калі напладзілі рабоў машын ці проста злыдняў-ліхадзеяў і рознага паскудст-ва плойму? Носімся са сваім каханнем, як дурні з піса-най торбай, пакуль хапае сіл і не страчана ахвота і ёсць адценні ў беспрасветнасці. А я ляжу, не прачынаюся, у сябе не прыходжу, а хтосьці п'яны ад кахання ніяк не ўціхамірыцца. Так пройдзе час, і цвярозымі вачыма мы праклянём сваё любоўнае ачмурэнне, дастанем начы, каб уратавацца ад жорсткага рабаўніка нашага жыцця — ад кахання. Але не аціхне творчае дыханне, пакуль ап'янеल्या ад кахання не ведаюць сваіх пачаткаў і жыц-цё не выпрабуўвала і лёс не выбраў іх, але ўжо яны ну-дзяцца каханнем...

Сядай да мяне на калені, нікуды не ўцякай. Будуць побач нашыя вочы, а мае вусны — каля твайго вушка. Я ласкава прашапчу табе простыя словы, як старамодны паэт, апанаваны любоўным запалам: «Ясачка мая ясная, красачка мая ясная, зорачка мая сузорная, такая ты харошая і гожая, аж радасна на сэрцы!...». Ты сарамліва апусціш вочы і ціха з-пад вей спытаешся: «Адкуль узяў гэтыя словы, хто навучыў цябе ім?». Адкуль я іх мог узяць, як не ад жыцця, як не каханне навучыла іх пра-маўляць? Гэта так проста — кахаць... У нашым грубым свеце, аблытаным глабалізмам, атручаным спажывец-кай рэкламай, калі абясточаны пачуцці і мы перайшлі на секс і жаргон, самыя простыя словы кахання гучаць чароўна і дзіўна, іх ужо не разумеюць, а яны ж простыя і такія патрэбныя закаханым. Зрэшты, сапраўды: кахан-ню трэба вучыцца.

Углядаюся ў свой свет і не бачу яго, нібыта яго няма, нібыта адварнуўся ён ад мяне. А можа, нехта хітры па-ціхаму скарыў і цяпер ловіць кайф, уявіўшы яго сваім. Калі Бог стварыў Сусвет, значыць, кожнаму даў па часцінцы яго. А ў каго няма, дык не грэх украсці кры-ху ў іншых, прысвоіць чужое. Такая логіка людская не давядзе да добра. Калі зможам, дык Бога пераможам за сваё, бо як жыць без свету свайго, як змірыцца, што іншы валодае ім? А гэты іншы чым варты яго? А гэты іншы толькі на крадзеж і здатны. Дык няхай ужо гожае прыўкрасіць яго нікчэмнае жыццё, а я зноў ствару свой свет, патаемны і запаветны, і нікому яго не пакажу, і нікому пра яго не скажу. А калі трэба, дык агучу: «Валі-це адсюль! Тут жыве Бог!».

Мы прыйшлі непрыкметна і ўсчалі гучны ліямант. Але ў агульным гармідары ледзь пачулі свае галасы, што зліліся ў адзінае выццё. Адусюль ляцелі словы самых розных моў і самых незразумелых значэнняў. Галовы нашы закружылася, як на каруселі. І мы ўжо машыналь-на нешта мармычам сабе пад нос, уяўляючы, што нас чуюць і ўважаюць за важных персон. А калі ж некага пачуюць, кажам яму ў спіну: «Лайно, я мог бы лепш!».

Ну, а хто трапіў людзям на язык, той амаль ужо вяр-шыня. «Гэта ён! Вось ён які! Вось ён такі!». Чаму зай-здросціць? Пагавораць людзі і забудуць, а яму цяпер трэба ўвесь час даводзіць, які ён незвычайны і выбітны! Небарак, яму цяпер аддувацца за сябе і за ўсіх нас. І будзе захопленая балбатаць, нібыта вар'ят, пакуль не спыняць і яго: «Маўчы, гаварун і хвалько! Ці ёсць у цябе права гаварыць? Не вярзі лухту, і без цябе яе хапае! Ня-хай нарэшце будзе цішыня!».

Бег, спяшаўся, упаў і не падняўся. А быў жа жвавы, як той жэўжык-пястун. Не хадзіў, а лётаў, не лічачы крокі, выкідваў з кішэняў час на вецер, адчуваў сябе гаспадар-ром лёсу. Любую мэту ўспрымаў за вялікую і гнаўся за ёй, як маланка за чортам. Страты за набытак прымаў і смяяўся з памылак як з недарэчнасцяў.

І вось ляжыць, як скінуты дэман. Ні раскаяння, ні расчаравання, ні шкадавання. Небяспечна натхняцца, калі стаіцца мозг, згас імпэт і сіл ужо няма падняцца — такі бедалага. Яму нават каліўца моцы не дастае, каб хоць варухнуцца, узняць галаву і аглядзецца, дзе апы-нуўся і куды нарэшце дабег.

І ніхто не ведае, дзе ён упаў, і ніхто не падасць рукі да-памогі. Ляжы і падыхай, хоць да сканчэння веку. Каму ён патрэбны — састарэлы і нямоглы, у каго ўжо выпалі зубы памяці і мудрасці, зуб за зубам? Сэрца яго разбітае і душа хрыпціць на ладан. А ён усё ляжыць і ў згасальным промні святломасці даплывае-плыве да блізкага такога берага, і верыцца яму, што даплыве, бо ў цемры вачэй яснасветлай абазначылася выратавальная рысачка жа-данага берага.

Мой шырокі досвед парваўся, як танклявая нітка, па-сярэдзіне жыцця. Цяпер, як агаломшаны, стаю. Свідруе пустая думка галаву: як мне быць і як далей жыць? Як тапалевы пух, панясе мяне вятрыска невядома куды і невядома дзе я ўпаду, згнію ці прарасту для новага

жыцця ці выклічу ў кагосьці алергію і пачую злосны праклён: «Зноў гэты ўсюдысны, аж ванітуе ад яго... Каб яго трасца пабрала!». З маіх ведаў толькі нуль пусты за-стаўся, як рахунак жабрака. І гэты нуль, як вечны маят-нік, хістаецца туды-сюды, неўпрыкмет крадзе мой час.

З тугою ў нябёсы зірну: птушкі ў вырай адносяць во-сеньскае цяпло. Неўзабаве надыдуць снежныя завеі і сумныя цёмныя вечары, але ж пасля — шумлівыя Ка-ляды і Новы год са спадзевам на здзяйсненні і радасць вяртання птушак з вясновым сонцам на нястомных крылах. Жыццё працягваецца па сваіх заведзеных зако-нах, як нуль пусты матляецца на танклявай нітцы быц-ця і як маятнік адлічвае нам незваротны час, пакуль не парвецца пасярэдзіне жыцця.

Такое нязручнае імя далі — Каментатар! І вось адгуча-юся на кожную просьбу-запыт растлумачыць тую ці ін-шую праяву і справу: «Дай свой каментар, Каментатар». Спачатку было прыкольна. Ачмураўся новымі словамі і спазнаннем іх значэнняў, думка сягала да глыбіняў і пашыралася да бязмежжа. А пасля ўжо не хапала слоў, і думкі, як п'яныя ногі, хісталіся з боку ў бок, а то круж-лялі па паўторным коле. Спрактыкаваўся рабіць адно і тое ж: прыкольна ці файна, ці вялікая глыбіня, хоць сам разумею: усё гэта проста выдатная лухта. Ды якое гэта мае значэнне для майго каментара, калі па сутнасці гэта прыкольна!

Калі выправіўся ў дарогу, пакінь дома тэлефон, не бяры мабіль з сабой, каб не спужаць крохкае імгненне натхнення. І аловак з паперай дома забудзь. Слова му-сіць нарадзіцца ў душы і, як моцны этанол, прайсці пра фільтры сэрца і дайсці да належнай кандыцыі ў галаве, каб нарэшце прагучаць на п'яным языке.

Нічога станоўчага ў ім няма, мае крывы адмоўны рэзус. Каму ён патрэбны такі? А вось не кажыце, патрэбны ён сам сабе. І вось так неяк суадносна самому сабе ўжы-ваецца са светам. Умудрыўся пазбегнуць шнараў і гуза-коў, дагэтуль яшчэ не пабіты, што не дзіва. А мы жывём сабе, як і раней, замінаем адзін аднаму і пасылаем прак-лёны. А калі не хочаце так жыць — навучыцеся ў таго, хто нікому не патрэбны.

І калі нам так блага, калі ніхто не падзеліцца ні хле-бам, ні соллю, калі ўсе такія эгаісты, дык ён адзіны такі чалавечны.

Так усё добра, што не верыцца, што так добра можа быць. Нібыта нейкае ачмурэнне найшло і знікла. Нельга закахацца ў прывідны вобраз з мінулага, калі ўсё было добра, і гэта ўспрымалася як належнае, як мае быць на-заўжды, бо ты нарэшце атрымаў сваё шчасце. А вось высветлілася ўся небяспека шчырай веры ў шчаснасць таго, што ўсё так добра. Калі наіўная вера спакваля пер-атвараецца ў безвыходнае кола пустых надзей.

Даводзіцца праўду трываць, падладжвацца пад яе хоць яна не корміць і не грэе. Калі нават паставіць на ўсіх дарогах праўдзівыя знакі з указаннем месцазна-ходжання праўды і паказаць да яе шлях, дык мала хто пойдзе туды. У кожнага свая праўда, якой ён апраўдвае звычайны самападман. І на хісткіх нагах хлусні наша праўда вандруе па людскіх вуснах, абрастаючы верным арэалам плётка. І падобна яна ўжо не на праўду, а на непакісную ісціну, яна ўжо прэтэндуе на сакральную тайну, яна прагне крыві і ахвяраў пакутнікаў за веру ў сябе. Ці ёсць каліўца праўды ў праўды? Не разабрацца, дзе сама праўда, а дзе яе падман. І навошта праўда, калі лепш падман, з якім так проста глядзець праўдзе ў вочы.

Мне б узяць тваё хараство і добраславіць на ўсе вякі вечныя, каб ніколі не звяло яно і ўквеціла свет сваёй чароўнасцю. Мне б яго абагаўляць, як цуд незвычай-ны, што мелодыямі сірэн уліваецца ў біярытмы сусвету. Мне б гэтае хараство бачыць заўсёды, бачыць усюды, мне б ім дыхаць і жыць з ім вечно. Але так мала гэтага хараства, мне мала яго. Я не магу яго адшукаць, не магу бачыць і не магу адчуць і, на жаль, нават зразумець. Я толькі трызню гэтым хараством, не знаходзячы слоў за-мовы, каб вярнуць яго сабе.

Наракаем, што нас не чытаюць, дык нічога — нас яшчэ пашукаюць! Не трэба спрачацца і з сякерай за існасцю ганяцца. Пікаса вялікі ў сваёй творчасці і вя-лікі яго плён, і яго мы не ўбачым, калі ўсе аслепнем ад зыркай ядзернай успышкі. І тады па кнігах сляпых мы будзем успамінаць наш страчаны рай. Тады нашае слова ажыве і напоўніць цымяны свет колерам і каларытам, і навучыць нас хадзіць у цемры, шукаючы адно аднаго па кампасе слоў.

Юлія Галкоўская:

«Мы выхоўваем спецыяліста, які ўмее арыентавацца ў звышмклівым патоку інфармацыі»

Выказанне «хто валодае інфармацыяй, той валодае светам» сёння патрабуе ўдакладнення: хто дапаможа авалодаць інфармацыяй, калі свет у ёй патанае? Даводзіцца ратавацца ад інфармацыйных шлагаў, не кажучы ўжо пра пошук патрэбнага. Ці не бібліятэкар тут урагуе? Ці не прышоў яго зорны час, калі неабходна абвергнуць папрокі наконт архаічнасці і непатрэбнасці гэтай прафесіі і даказаць запатрабаванасць і актуальнасць?

Прафесія бібліятэкара адна з найстарэйшых. У нашай краіне — дакладна. Мяркуйце самі: Мінскі інстытут культуры стварыўся менавіта з бібліятэчнага факультэта. Гэта значыць, бібліятэчны факультэт — падмурак, на якім узрасла буйная профільная ўстанова. А кафедра бібліятэказнаўства, арганізаваная адначасова з нараджэннем факультэта ў кастрычніку 1944-га, стала заснавальніцай вышэйшай бібліятэчнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Як ловіць дух часу ўстанова, якая мае сталыя педагогічныя і навуковыя традыцыі, а сёлета ў верасні адзначыць 75-гадовы юбілей? Як яна адаптуе да часу спецыялістаў? Пра гэта — у гутарцы з дэканам факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Юліяй ГАЛКОЎСКАЙ.

— Што змянілася ў прафесійным светапоглядзе спецыялістаў? Ці гатовы яны да выклікаў часу?

— Наш спецыяліст сучасны: мы ўмем апрацоўваць вялікія масівы інфармацыі, індэксаваць, класіфікаваць, ствараць базы даных і г. д. — выхоўваем бібліятэкара, які ўмее арыентавацца ў звышмклівым патоку інфармацыі. Ядучая спецыяльнасць «Бібліятэчна-інфармацыйная дзейнасць» прапаноўвае студэнтам два кірункі: «Менеджмент» і «Аўтаматызацыя». Выбіраюць іх з пункту гледжання захопленасці асобы: хтосьці гуманітарый чыстай вады і каму цікавыя кіраўніцкія, матывацыйныя аспекты, той ідзе на «Менеджмент». Калі падабаюцца камп'ютары, тэхналогіі, калі хочацца ствараць, але будучы студэнт разумее, што не праграміст у душы, тады «Аўтаматызацыя». Тут ёсць дзе разгарнуцца: гэта і стварэнне электронных калекцый, адміністрацыйна камп'ютарных сетак... Бібліятэка сёння — інфармацыйныя працэсы, у аснове якіх — сучасныя тэхналогіі, прытым усё лічба.

— Як у сувязі з гэтым змяняюцца патрабаванні да ведаў і ўменняў спецыялістаў?

— Сёння асноўная ўвага ўдзяляецца кампетэнцыям, іх адаптацыі патрабаванням бібліятэчна-інфармацыйнай практыкі. Навідавоку перабудовы кніжніцы з прычыны інтэнсіўнага развіцця тэхналогій і змянення знешняга асяроддзя. Пераглядаюцца кампетэнцыі, якімі павінны валодаць выпускнікі. Сучасныя кампетэнцыі вымагаюць ад спецыяліста не толькі набыць веды, але і ўмець прымяніць на рынку працы. Улічваючы, што ўсе кампетэнцыі ідуць ад запатрабаванасці на практыцы, у нас у гэтым годзе запланавана даследаванне патрэбнасцяў арганізацый-заказчыкаў кадраў: якімі кампетэнцыямі, па меркаванні працадаўцы, павінен валодаць сучасны бібліятэкар-бібліёграф? Гэтае даследаванне — пад эгідай Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Праект стартваў 1 красавіка. Каб не дапусціць разрыву паміж зместам падрыхтоўкі ва ўстанове вышэйшай адукацыі і чаканнямі з боку працадаўцы, неабходна вывучаць патрабаванні арганізацый-заказчыкаў кадраў. Распрацоўваецца інструментарый, рыхтуецца анкета для экспертнага апытання (кіраўнікі найбуйнейшых бібліятэк). Будзем глядзець, з кім у нас ключаны дагаворы, куды размяркоўваем выпускнікоў. Прааналізуем апытанне, збярэм інфармацыю і ў выніку будзем валодаць звесткамі аб патрабаваннях да

выпускніка ад працадаўцы. Стараемся адпавядаць духу часу. Бо калі сядзець і глядзець, як свет хутка змяняецца, то, вядома, адстанем.

Можа, бібліятэкар-бібліёграф з пункту гледжання абыякавага гучыць несучасна, але калі ўнікаеш у сутнасць таго, чаму цябе вучаць, дзе можаць сябе прымяніць, то разумеш: спецыяльнасць гэта актуальная і запатрабаваная. На 1 выпускніка ў мінулым годзе ў нас прыходзілася 4 заяўкі. А сёлета на колькасць бюджэтных заяўкі, якія падлягаюць размеркаванню (37 студэнтаў), было 156 заявак, у тым ліку 31 імянная. Гэта сведчыць, што мы патрэбны. Для параўнання: на спецыяльнасць «Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны» на 15 бюджэтных заявак, якіх трэба размеркаваць, — 27 заявак. Многія нашы студэнты працуюць. Дапамагае практыка: 3 курс — тэхналагічная, 4 курс — пераддипломная, якая прадугледжвае вывучэнне кіраўніцкіх пытанняў.

— Наколькі прывабная прафесія бібліятэкара для абітурыентаў?

— У 2018 годзе быў набор 54 чалавекі (агульны конкурс — 1,5) на бюджэтных месцы на стацыянар: 27 менеджараў і 27 аўтаматызатары. Ёсць і платнае навучанне. Усяго мы прынялі 61 студэнта. Сёлета, адпаведна, 7 — на платнай. Недабору ў нас няма ніколі. Заўсёды ёсць конкурс. На завочнае конкурснае на менеджмент — 1,5 (набралі 10 чалавек), на аўтаматызацыю — 1,3 (набралі 20). Такім чынам, у сярэдням конкурснае па нашай спецыяльнасці складае 1,4. Былі заявы на платную завочную форму, 6 чалавек на платную завочную ўзялі.

А яшчэ бесперапынная адукацыя, шматступенчатая. Сярэдняю спецыяльную адукацыю па бібліятэчнай спецыяльнасці дае Магілёўскі дзяржаўны каледж мастацтваў (да нядаўняга часу бібліятэкараў-бібліёграфістаў з сярэдняй спецыяльнай адукацыяй рыхтаваў Магілёўскі дзяржаўны бібліятэчны каледж, які ў 2017 г. быў далучаны да каледжа мастацтваў). Мы шчыльна з ім супрацоўнічаем. Пасля заканчэння каледжа да нас ідуць на завочнае навучанне і на стацыянар. Да гэтага года выпускнікі каледжа паступалі на стацыянар на скарачаны тэрмін. З 2019 г. сітуацыя змяняецца, і выпускнікі каледжа пойдучы па агульным конкурсе — будуць вучыцца, як усе, 4 гады (раней пасля каледжа вучыліся 3 гады). Многія выпускнікі ўладкоўваюцца на работу пасля каледжа, але разумеюць: усё роўна трэба будзе заканчваць вышэйшую навучальную ўстанову, таму што спецыялісты з вышэйшай адукацыяй наступаюць на пяткі. І, папрацаваўшы год, два, упэўніваюцца: патрэбна вышэйшая адукацыя. У такім выпадку завочнае навучанне падыдзе больш.

— Ва ўмовах пастаяннага абнаўлення ведаў і досведу, ускладнення функцый бібліятэкі што бачыцца найбольш важным?

— Быць на сваім месцы і абавязкова прафесіяналам. Якасна фарміраваць інфармацыйныя рэсурсы, з лёгкасцю ўзаемадзейнічаць з чытачом, захоўваць помнікі кніжнай культуры — далёка не ўся магія, якая адбываецца ў сучаснай бібліятэцы. Па кірунку «Менеджмент», дарэчы, рыхтуем спецыялістаў ужо 5 гадоў. Гэта звязана з неабходнасцю ў першую чаргу ацэньваць эфектыўнасць. Як зразумець, колькі арганізацый працуюць плённа? Аналізаваць. Хто гэта зробіць? Аўтаматызатар? Яго задача іншая — ствараць электронную сістэму і да яе інфармацыйна-пошукавую мову, каб лёгка ўсе знайсці.

— Гэта бліжэй да праграмавання...

— Так можа падацца. Нашы студэнты вывучаюць пытанні, звязаныя з рознымі відамі інфармацыйных рэсурсаў: гуманітарнага, прыродазнаўчага, тэхнічнага профілю. Будучыя спецыялісты аўтаматызатары, напрыклад, разумеюць спецыфіку розных інфармацыйных комплексаў, вывучаюць алгарытмізацыю, валодаюць тэхналогіямі стварэння сайтаў. У сваю чаргу менеджары — больш аналітыкі і наватары. Назіраюць, што

цікавае ёсць у практыцы розных кніжніц, разважаюць, што можна адаптаваць для сябе, і распрацоўваюць праект, як гэта ажыццявіць. Вось і менеджарскае майстэрства. Мы павінны адпавядаць часу. Мы ж не статычны інстытут, які толькі збірае і захоўвае дакументы. Бібліятэкі ажыццяўляюць сацыяльныя партнёрства, працуюць са службамі занятасці. Кніжніцы выходзяць за межы. Выходзім, вывучаем досвед. Нядаўна выкладчыцкі склад дзвюх кафедраў быў у Маскве на канферэнцыі па кніжнай культуры.

— Як наконт студэнцкіх абменаў з замежжам?

— У нас заключаны дагавор з Санкт-Пецярбургскім дзяржаўным інстытутам культуры. Студэнты з Піцера прыязджаюць да нас на практыку, а сёлета нашы студэнты адпавядаць на практыку ў Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны інстытут культуры, дзе пазнаёмяцца з дзейнасцю найбуйнейшых кніжніц Піцера.

— Існуе стэрэатып, што бібліятэкарам можа стаць кожны, маўляў, асаблівага таленту не патрэбна, ды і вузкае прымяненне ў межах кніжніцы...

— Цяжка пагадзіцца. У сучасных бібліятэках патрабуюцца спецыялісты, якія павінны спалучаць як камунікатыўныя, так і аналітычныя здольнасці, быць дапытлівымі, уважлівымі да дробязяў і пажадана на высокім узроўні валодаць замежнымі мовамі. Нашы выпускнікі атрымліваюць такія веды і ўменні, што пры жаданні прымяняць сябе ва ўніверсальным асяродку. Яны працуюць яшчэ і ў лагістычных кампаніях, у мабільных кампаніях Velcom, МТС... Галоўнае — умець працаваць з інфармацыяй: выбіраць найбольш значнае, правільна расстаўляць прыярытэты. Таксама немалаважныя чалавечыя рэсурсы: калі супрацоўніка своечасова прастымуляваць, з'явіцца матывацыя. Вывучаем і прававыя асновы, розныя аспекты аўтарскага права: ці можам, напрыклад, выдаць электронны дакумент, адсканаваць кнігу. Цяпер студэнты ўважліва вывучаюць шматлікія дакументы: Працоўны, Грамадзянскі кодэкс, Кодэкс аб культуры.

— Але раней не было такога шырокага поля разгалінавання ў вучэбнай праграме...

— Час не патрабаваў гэтага, разумееш? А цяпер новае — з кожным годам. Каму раскажаш пра адвакацыю, як не выкладчыку, які чытае менеджмент. У нас ёсць цікавы курс «Паблік рылэйшэнз і рэклама»: студэнты набываюць карысныя навыкі, як працаваць у культурным асяродку, бо бібліятэка — адкрыты інстытут. Без супрацоўніцтва ёй не выжыць. Што такое адвакацыя бібліятэкі? Новае паняцце «адвакацыя» мае на ўвазе абарону: то-бок кніжніца павінна думаць, як сябе абараніць, прасунуць, як выжыць. Гэта вельмі падобна на праектную дзейнасць (даём у менеджменце). Раней бібліятэкі паняцця не мелі, што такое праект. І мы першыя пачалі чытаць гэты курс, падрыхтавалі праекты і зрабілі прэзентацыю (гадоў 10 назад). Прафесар нашага ўніверсітэта і факультэта інфармацыйна-дакументных камунікацый, кандыдат філалагічных навук Сафія Антонаўна Паўлава арганізавала ў канцы навуцальнага года дэманстрацыю праектаў, распрацаваных студэнтамі спецыяльна для пэўных бібліятэк. Збіраліся практыкі, запрашалі кіраўнікоў вядучых кніжніц у Мінску. Дзесьці тры гады запар мы гэта рабілі. Зараз плануем штосьці новае, думаем, па адвакацыі.

— Праекты былі жывыя, якія можна было ўкараніць?

— Абавязкова. І ўсе былі разабраны. Ганарымся, што навучылі бібліятэкі, як рабіць праекты. На завочным у нас быў праект міжнародны: студэнтка арганізавала музей пад адкрытым небам і стварыла тэатр на месцы гістарычных падзей часоў Паўночнай вайны 1700 — 1721 гг., калі рускія войскі пад камандаваннем Пятра I атрымалі перамогу над шведскім корпусам генерала Левенгаўпта

(Слаўтарадскі раён, бібліятэка-музей у аграгарадку Лясная). Ёй ААН вылучыла 15 000 еўра (ёсць міжнародны праект ААН «3 мінулага ў будучыню»).

А праекты пад «Бібліяноч-2019»! Сёлета дзве нашы пляцоўкі — у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Адна з іх — дыпломны праект студэнткі Юліі Крыкун. Кафедра інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый «дыслакеўца» на «Бібліяночы» ў ЦНБ НАН Беларусі. Што важна, пляцоўкам бібліяночы будзе прысвечана 2 дыплومی: студэнт актыўна ўдзельнічае ў падрыхтоўцы, распрацоўвае і потым адлюстроўвае тэму ў дыпломнай рабоце — усё звязана з практыкай.

— Бібліятэкар упіраецца ў інтэрнэт-асяроддзе, электронную камунікацыю. У чым спецыфіка выпускніка-спецыяліста?

— Сёння першачаргова знаходзіць у электронных сістэмах рэlevantную інфармацыю — якая адпавядае запиту, умець даць яе ў кампактным выглядзе. Цяпер у бібліятэках фарміруюць шмат электронных інфармацыйных рэсурсаў. Кніжніцы падпісваюцца на такія рэсурсы, у прыватнасці, выдавецтва «Эльзівір» (Elsevier) — аднаго з найбуйнейшых навуковых выдавецкіх дамоў на сусветнай пляцоўцы, які мае доўгую традыцыю на рынку кніжнай прадукцыі, фармірую ўласныя паўнатэкставыя базы даных па рознай тэматыцы (фізіка, хімія, гуманітарныя навукі, біялогія, медыцына і інш.).

— А як вы ставіцеся да сацыяльных сетак, калі бібліятэкі там сябе прэзентуюць?

— Добра ставімся. І студэнтаў гэтаму вучым. У мінулым годзе мая студэнтка Настасся Ліпніцкая пісала па сацыяльных сетках дыпломную работу. Падчас абароны на яе звярнуў увагу старшыня экзаменацыйнай камісіі — загадчык аддзела ЦНБ НАН Беларусі, і дзяўчыну ўзялі да сябе на работу. Потым гэты дыпломны праект мы адаслалі на конкурс студэнцкіх навукова-даследчых работ НДРС-2018, там ён узяў 2 катэгорыю. Яшчэ ўдзельнічаем у «Кветцы» — штогадовым конкурсе студэнцкіх праектаў па розных тэмах, які ладзіць факультэт журналістыкі БДУ. Студэнтка Дар'я Жабрун увайшла са сваім праектам (дарэчы, таксама па сацыяльных сетках) у фінал. Тэмы выбіраем практыка-арыентаваныя, каб была магчыма вырашыць надзённую праблему. Бярэм канкрэтную кніжніцу, вывучаем яе досвед і на гэтай аснове прапаноўваем, што можна ўдасканаліць — распрацоўваем праект (ствараем новыя паслугі для кніжніцы).

— Бібліятэка і інтэрнэт — канкурэнты?

— Інтэрнэт — гэта сродак, у тым ліку пазіцыянаванне бібліятэкі і яе рэсурсаў. Мы не адмаўляем інтэрнэт — наадварот: выкарыстоўваем увесь яго патэнцыял і магчымасці, усе відэахостынгі, пошукавыя сістэмы, сэрвісы, напрыклад, сэрвіс «Calameo», які дае безліч магчымасцяў. У ім можна арганізаваць цудоўную кніжную выстаўку. Адкрыце сайт Магілёўскай абласной бібліятэкі — пераканайцеся: яна першая пачала, а мы ў яе вучыліся. Падтрымліваць вобраз бібліятэкі ў інтэрнэце вельмі важна. А сайт — гэта аблічча кніжніцы.

Наталія СВЯТЛОВА

«Сэрца, дзе ўсёй зямлі трывога...»

У Магілёўскай абласной бібліятэцы стварылі віртуальны музей Аркадзя Куляшова

Калі на гістарычнай карце беларускай паэзіі правесці прамую па самых высокіх вяршынях, то яна, па меркаванні паэта Ніла Гілевіча, пройдзе так: Багушэвіч — Багдановіч — Колас — Купала — Куляшоў.

Аркадзь Куляшоў — адзін з тых, хто вывёў беларускую паэзію, а разам з тым і ўсю літаратуру на міжнародны ўзровень: яшчэ пры жыцці паэта на беларускай, рускай і замежных мовах было выдадзена 93 яго кнігі. Сёлета 105 гадоў з дня нараджэння славу тага сына Магілёўшчыны.

З нагоды ўшанавання памяці выдатнага паэта аддзел маркетынгу Магілёўскай абласной бібліятэкі стварыў унікальны інтэрнэт-праект — віртуальны музей Аркадзя Куляшова «Сэрца, дзе ўсёй зямлі трывога».

Рэсурс складаецца з сямі вялікіх раздзелаў, матэрыялы якіх ахопліваюць розныя бакі шматграннай жыццёвай і творчай дзейнасці Аркадзя Куляшова, узнаўляюць малавядомыя факты і істотна дапаўняюць выкладзеную ў даведніках біяграфію. Шматлікія звесткі падмацаваны ўспамінамі родных, сяброў і калег па пярэ, тэкстамі выступленняў А. Куляшова, інтэрв'ю, лістамі, архіўнымі матэрыяламі, фотаздымкамі і дакументальнымі кадрамі.

На старонках рэсурсу даецца поўны спіс яго кніг, прыводзяцца тэксты асобных вершаў і паэм, публіцыстычных артыкулаў, копіі рукапісаў і машынапісаў з аўтарскай праўкай, аўдыязапісы твораў у выкананні як самога аўтара, так і чытальнікаў, а таксама вялікая колькасць літаратурна-крытычных артыкулаў і рэцэнзій, што сведчыць аб тым, як цікавіліся яго творчасцю і як высока яе цанілі яшчэ пры жыцці чытачы і крытыкі, калегі.

Вывучаецца праца Куляшова ў галіне мастацкага перакладу, да якой ён ставіўся з такой жа адказнасцю, як і да ўласнага верша. Даследуюцца яго паэтычныя пераклады на беларускую мову вершаў С. Ясеніна, М. Лермантава, Р. Гамзатава, К. Куліева, вершаў і паэм А. Пушкіна, «Песня аб Гаяваце» Г. Лангфела, «Энеіда» І. Катлярэўскага, адзначаны высокай культурай, натхнёнай дакладнасцю, а таксама Дзяржаўнай прэміяй БССР імя Я. Купалы ў 1971 годзе.

З майстэрствам Куляшова-сцэнарыста знаёміць раздзел «Паэт у мастацтве»: працяглы час ён працаваў галоўным рэдактарам на кінастудыі «Беларусьфільм», з'яўляўся саўтатарам трох мастацкіх

стужак, у якіх зняліся такія вядомыя акцёры, як Клара Лучко, Расціслаў Янкоўскі, Мікалай Яроменка (старшы), Наталля Куцінская, гучаў голас Эдыты П'ехі, а фільм «Чырвоная лісца» ў 1958 годзе стаў лідарам пракату: на працягу года карціну паглядзелі больш як 33 мільёны глядачоў.

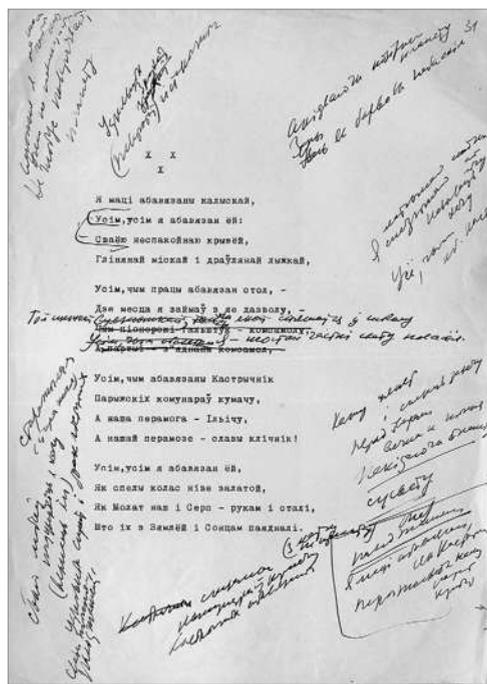
Рэсурс дае магчымасць праслухаць і песні, напісаныя знакамітымі беларускімі кампазітарамі на вершы Куляшова, сярод якіх — усім вядомая песня Ігара Лучанка «Алеся», што ў выкананні ансамбля «Песняры» набыла шырокую вядомасць. Але мала хто ведае, што ў яе аснову пакладзены верш «Бывай», напісаны Куляшовым у чатырнаццацігадовым узросце. Прататыпам вобраза Алесі была школьная сяброўка маладога паэта, шаснаццацігадовая дзяўчына, прыгожая і абаяльная — Аляксандра Карыткіна. Яна абудзіла ў падлетка пачуццё першага кахання, якое ён праз усё жыццё.

Інтэрнэт-рэсурс аказваўся такім маштабным па аб'ёме змешчанага ў ім інфармацыі, што праца па нападзенні яго старонак працягваецца. Для вучняў і настаўнікаў стане каштоўным раздзел «Куляшоў у школе», дзе праданаваны сцэнарый святых мерапрыемстваў дапоўнены метадычнымі распрацоўкамі ўрокаў па творчасці паэта, а таксама літаратурнымі гульнямі і інтэрактыўнымі віктарынамі. Раздзел «У памяць», які змяшчае творы прысвячэнні паэту, цікавыя звесткамі пра лаўрэатаў літаратурнай прэміі імя А. Куляшова, літаратурны музей на радзіме паэта — Касцюкоўшчыне і ўвекавечванне памяці паэта на ўзроўні рэспублікі.

На сёння віртуальны музей Аркадзя Куляшова з'яўляецца адзіным праектам такога кшталту і маштабу ў Магілёўскай вобласці, ды і наогул у рэспубліцы.

Ідэя стварэння віртуальнага музея Аркадзя Куляшова абумоўлена яшчэ і тым, што да гэтага часу ў краіне не выдадзены навуковыя каментарыяны Збор твораў А. Куляшова. Яшчэ на пачатку 1980-х гадоў у Інстытуце літаратуры НАН Беларусі была распачата праца па яго падрыхтоўцы, але па незалежных ад Інстытута прычынах так і засталася не завершанай, як, зрэшты, не рэалізавана і другая спроба ажыццявіць даўно чаканы праект па выданні Збору твораў А. Куляшова ў 8 тамах, якую планавалася здзейсніць у 2014 годзе, да 100-годдзя паэта.

Час не ўладны над мастацтвам, нельга паставіць кропку ў летапісе жыцця Майстра

Машынапіс верша Аркадзя Куляшова «Я маці абавязаны калыскаю...» з аўтарскай праўкай.

і яго твораў. Таму яго дыялог з часам, з усёй неабсяжнасцю быцця працягваецца, а віртуальны музей Аркадзя Куляшова будзе напайняцца новымі матэрыяламі.

Пры стварэнні рэсурсу выкарыстаны вялікі пласт дакументаў з фонду ўстанова культуры «Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна», матэрыялы са свабодных крыніц. Але ж першааснову склалі на працягу папярэдніх некалькіх гадоў: гэта грунтоўныя метадычныя рэкамендацыі з электронным дадаткам і біябібліяграфічны паказальнік, выдадзеныя да 100-годдзя паэта, а таксама карпатлівая пошукавая праца ў Беларускаму дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва.

Стваральнікі рэсурсу ўдзячныя дырэцыям Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў і Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь за дазвол выкарыстання ў праекце копіяў фондавых архіўных дакументаў.

Юлія КАСЦЮК,
вядучы рэдактар аддзела маркетынгу
Магілёўскай абласной бібліятэкі
імя У. І. Леніна

Віват табе, чытач!

У Цэнтральнай раённай бібліятэцы Століна ўрачыста ўшанавалі актыўных чытачоў. Кожны год цырымонія праводзіцца ў пэўнай тэматыцы, якая нязменна становіцца прыемным сюрпрызам для сталінцаў, якія чытаюць. Ёсць такія актывісты, якія не забываюць шлях у бібліятэку не адзін дзясятак гадоў. Гэта энтузіясты з вялікім чытацкім стажам і велізарнай любоўю да кніг.

Такім чынам, у намінацыі «Самы актыўны чытач» лідзіруе Сямён Мікалаевіч Марчук. У намінацыі «Самая актыўная чытачка» перамогу атрымала Галіна Антонаўна Агяйчук. «Сям'я, якая найбольш чытае» — сям'я Максімовіч з в. Манькавічы. «Самая актыўная ўдзельніца масавых мерапрыемстваў» — Надзея Уладзіміраўна Кунай, «Самы старэйшы чытач бібліятэкі» — Аляксей Паўлавіч Ільющанкоў. Лідар акцыі «Падары кнігу ў бібліятэку» — Наталля Рыгораўна Несцерава. Найлепшыя кнігалюбы бібліятэкі атрымалі памятныя падарункі.

Усё для чытача, усё праз чытача, усё да чытача. Ад таго, як мы сустрэнем яго, як размаўляем, залежаць і даверлівыя адносіны, і імідж бібліятэкі, і эфектыўнасць нашай працы. І калі гэта атрымліваецца, тады праца прыносіць радасць і задавальненне.

Ірына НАВУМЧЫК,
галоўны бібліятэкар
Цэнтральнай раённай
бібліятэкі горада Століна

Дзе тое возера?

І мастак, і ганчар, і настаўнік, і паэт, ды яшчэ і кампазітар — сустрэчу з такім шматгранным творцам арганізавала Столінская цэнтральная бібліятэка: Васіль Андрэевіч Казачок прэзентаваў сваю кнігу «Прызнанне».

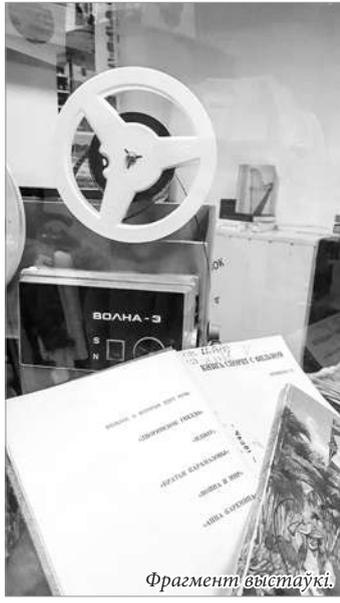
Нарадзіўся Васіль Андрэевіч ў в. Гарадная ў 1956 годзе ў сям'і калгаснікаў, бацька яго быў і выдатным ганчаром. Пасля заканчэння школы вучыўся ў Бабруйскім мастацкім вучылішчы, але не скончыў і служыў у арміі. Потым адначасова вучыўся на філалагічным факультэце Брэсцкага педінстытута імя А. С. Пушкіна і працаваў у Гараднянскай сярэдняй школе. Цяпер ён дырэктар Цэнтра ганчарства ў в. Гарадная.

Зборнік вершаў «Прызнанне» — першая кніга аўтара. Тут прадстаўлены вершы, напісаныя з 2006 па 2018 гады. Вокладка кнігі — рэпрадукцыя карціны аўтара «Возера дзяцінства», прысвечаная возеру Рэўнікі. Складаецца кніга з 5 раздзелаў: «Край бацькоўскі», «Спадчына», «Мой лепшы сябар», «Развагі аб вечным», «Крыху аб каханні». Вершы прасякнуты любоўю да роднага краю. Шмат вершаў прысвечаны захапленню Васіля Андрэевіча — ганчарству, безліч — каханню.

Лідзія ЦАРЫК,
загадчык аддзела абслугоўвання
Цэнтральнай раённай
бібліятэкі горада Століна

Калі кніга каштавала торбу грошай

У сучасным свеце бібліятэка спалучае некалькі культурных напрамкаў. Сёння гэта ўжо не толькі ўстанова з багатым кніжным фондам, але і мультымедыяныя залы, інтэрактыўныя гульні і разнастайныя мерапрыемствы. Разам з тым не страцілі актуальнасці і традыцыйныя падыходы да работы з чытачамі. Бібліятэкары заўсёды ўмелі ладзіць цікавыя выстаўкі. Не выключэнне ў гэтым плане супрацоўнікі Цэнтральнай гарадской бібліятэкі г. Жодзіна.

Фрагмент выстаўкі.

Унікальная выстаўка рэтравых рэчаў і старых кніг працуе на базе гэтай установы. Наведаўшы выставачную залу, можна прасачыць на рэальных рэчах, як з цягам часу змянялася стаўленне да кнігі. У савецкі час добрая кніга была наймаверным дэфіцытам. Каб яе атрымаць, трэба было здаць дзясяткі кілаграм макулатуры ці ўтрая пераплаціць. Як выглядалі такія талоны, па якіх прадаваліся дэфіцытныя выданні, можна ўбачыць на выстаўцы. А яшчэ — прасачыць, як змяняўся кошт кнігі з 1950-х гадоў мінулага стагоддзя. Калісьці яна каштавала менш як рубль, а былі часы, калі за кнігу трэба было заплаціць торбу грошай. Рублі, капейкі савецкіх часоў і нават гэта самая торба з грашыма прадстаўлены на выстаўцы.

Далёка не кожны з наведвальнікаў адразу здагадаецца, чаму супрацоўнікі бібліятэкі ўязалі ў адзін клунак кнігу «Тры мушкетёры» і даведнік «Як выгадаваць хатніх трусаў». А адказ вельмі просты: на цікавыя выданні, асабліва замежныя, у нагрузку ішлі тоны партыйнай і рознай іншай незапатрабаванай насельніцтвам літаратуры.

Доўгі час кнігі лічыліся прадметам інтэр'ера і падбіраліся пад колер шпалер. На выстаўцы ёсць і такі куточак: фіялетаваыя шпалеры і ў тон ім — фіялетаваыя вокладкі кніг.

У самай чытанай краіне стаць сябрам таварыства кнігааматараў і атрымаць талончык на набыванне кніжкі было за шчасце. Зараз можна знайсці выданні на любы густ без праблемы. Але ж, на жаль, ужо амаль не дораць кнігі адзін аднаму на святы і проста так, не ставячы на іх асабістыя пачаткі — эксклюзіўны. А вось якія ж былі гэтыя эксклюзіўны і менавіта якія словы і пажаданні пісалі на кніжных вокладках, можна пабачыць на выстаўцы.

Ідэя выстаўкі належыць мастаку-афарміцелю Жодзінскай гарадской бібліятэкі Алене Пятроўскай, а вось экспанаты збіралі ўсе разам.

Кнігі, патэфон, вінілавыя пласцінкі, старыя фотаапараты і фота, кінапраектар, цацкі, хрустальны посуд, адзенне і абутак тых гадоў...

— Мы сабралі каля 1000 экспанатаў той эпохі. Хочацца, каб наведвальнікі выстаўкі ўсміхнуліся і крыху пажурыліся, успамінаючы сваё дзяцінства і маладосць, а яшчэ правярылі веды па гісторыі Жодзіна з дапамогай віктарыны, дзе адказ хаваецца ў стылізаванай кнізе, і падказкі — таксама кнігі. Я б сказала, што для многіх гэтая выстаўка — экскурс у далёкае мінулае, калі і сонца было больш яркае, і цукеркі больш салодкія, — адзначыла аўтар праекта Алена Пятроўская.

Віталь ЖУРАЎСКІ, фота аўтара

мастацкія практыкі

Алена РУСАКЕВІЧ

РАСЧЫТАЕМ
КУРАТАРСКІ
ПОЧЫРК

Нягледзячы на актыўнае развіццё беларускага мастацтвазнаўства, гісторыя айчыннага куратарства мае, на жаль, нестабільны характар і з'яўляецца малой часткай мастацтвазнаўства. І пра развіццё куратарскай практыкі мы можам меркаваць у большай частцы дзякуючы наведванню выставак, праглядаючы каталогі мастацкіх твораў, якія там экспанаваліся, а таксама вывучаючы некаторыя артыкулы-агляды выставак і выставачных праектаў.

Пра дзейнасць айчынных куратараў можна даведацца толькі ад саміх жа куратараў ці з вузкаспецыяльнай літаратуры, якая ў нас сустракаецца рэдка. Але практыка беларускіх куратараў мае патрэбу ў падрабязным вывучэнні і аналітыцы.

Большасць айчынных мастацтвазнаўцаў і арт-крытыкаў часцей за ўсё абмяжоўваецца агульным аглядам выставачных праектаў. Пры гэтым упор робіцца больш на мастакоў-удзельнікаў і творы, якія там экспанаваліся, а праца куратара аказваецца за дужкамі. Пра задуму куратара і яго куратарскі почырк часцей за ўсё згадваецца толькі ўскосна, калі гаворка заходзіць пра ідэю мастацкага праекта або выстаўкі. Нават сёння, у эпоху развіцця айчыннай куратарскай практыкі, даволі цяжка сустрэць артыкул, у якім на першы план выходзіць бы стыль ці творчы метада куратара.

Але ж кожны куратар — гэта важны саўдзельнік працэсу па стварэнні выстаўкі ці мастацкага праекта, а часам таксама і мастацкіх твораў, якія экспануюцца. Работа куратара — мастацкі акт, гэта працэс інтэрпрэтацыі і стварэння ідэй і вобразаў. Куратар — важнае звяно, якое ўплывае не толькі на развіццё выставачнай дзейнасці, але і на фарміраванне сучаснага мастацкага поля.

Нават такія, здавалася б, звычайныя паняцці, як «аўтарскі стыль» або «мастацкі почырк», часцей за ўсё ўжываюцца ў дачыненні да твораў мастакоў, літаратараў або музыкаў і амаль не выкарыстоўваецца ў звязцы са словам «куратар». Такі тэрмін, як «куратарскі почырк», наогул сустракаецца даволі рэдка. Але ж для вызначэння статусу і ролі куратара ў сучасным мастацтве неабходна параўноўваць яго яшчэ і з самім сабой — гэта значыць параўноўваць яго праекты, ідэі, тэмы, а таксама вывучаць асаблівасці аўтарскага стылю.

Але ж куратар, як і мастак, працуе з такімі абстрактнымі паняццямі, як мастацкі вобраз, сімвал, знак і г. д. Розніца заключаецца толькі ў выкарыстаных сродках. Куратар пераасэнсоўвае ў сваёй рабоце ідэі, якія адлюстраваны мастак. Бо вельмі часта ідэі розных мастакоў, увасобленыя ў адной выставачнай прасторы, спараджаюць зусім новы мастацкі твор.

Хацелася б, каб тэарэтыкі мастацтва ўдзялялі больш увагі такім паняццям, як «куратарскі метада», «куратарскі почырк», «куратарская задума» і г. д. Каб аўтары артыкулаў пра выстаўкі і выставачныя праекты больш ахвотна звярталіся б да пытанняў куратарскай канцэпцыі, а не толькі да задумы мастака і сродкаў мастацкай выразнасці экспанаваных твораў. Каб часцей сустракаліся развагі аб працэсе работы куратара над праектам, апісваўся ідэйны змест асобных выставак.

Ці рухаемся наперад?..

Асаблівасці трэцяга праекта сучаснага беларускага жывапісу «Лабірынт»

Васіль Касічонка «Драбыны. Час туманаў». Трыпціх. 2019 г.

Сучасны беларускі жывапіс — больш даніна традыцыі ці ўсё ж у працы айчынных мастакоў маюць месца наватарскія падыходы? Пытанне, якое ў нейкім сэнсе можна лічыць рытарычным. Тым не менш яно выклікае спрэчку ў творчым асяродку на працягу многіх гадоў. Прадстаўнікі розных пакаленняў адстойваюць асабістыя пазіцыі. І, здавалася б, гэта стварае для глядачоў магчымасць бачыць больш багатую палітру творчых пошукаў, разважаць, у які бок кіруе мастацтва, каб арыентавацца ў яго лабірынце... Дзеля гэтага задумваўся праект сучаснага жывапісу «Лабірынт». Сёлета ён адбыўся трэці раз у Палацы мастацтваў, дзе сябры Беларускага саюза мастакоў прадэманстравалі творы нацыянальнай мастацкай школы.

Экспазіцыю склалі работы розных жанраў і стыляў: ад традыцыйна рэалістычных пейзажаў і партрэтаў да эксперыментальных з формамі і вобра-

замі. Сам тэрмін «лабірынт» выступае метафарай разумення працэсу мыслення мастака як творцы. Праект дазволіў глядачам ацаніць стыль і жанравую палітру сучаснага жывапісу, а таксама разважаць, што адметнае ў айчынным мастацтве сённяшняга і мінулага часу: сёлета на выстаўцы былі прадстаўлены работы такіх знакамітых майстроў, як Май Данцыг, Анатоль Бараноўскі, Васіль Сумараў, Леанід Шчамялеў і іншых.

— Нам было важна, каб глядач мог зразумець, што зараз адбываецца ў нашым мастацкім свеце і як мы рэагуем на падзеі сучаснасці, — тлумачыць куратар праекта Уладзімір Ткачэнка. — Выстаўка «Лабірынт» — якраз той імпульс, які павінен дапамагчы асэнсаваць: рухаемся мы наперад альбо стаім на месцы. На мой погляд, рухаемся: пра гэта сведчыць разнастайнасць вобразаў, сэнсаў і формаў, якія выкарыстоўваюць беларускія мастакі XXI стагоддзя.

Тым не менш трэці «Лабірынт» атрымаўся значна меншы (па занятай прасторы),

чым у мінулыя гады. І гэты факт выклікаў пытанні ў глядачоў і мастацтвазнаўцаў. Пры тым, што секцыя жывапісу Беларускага саюза мастакоў часта здзіўляе колькасцю ўдзельнікаў у розных выстаўках. І вельмі хацелася, каб карціна была поўная: чамусьці гэтым разам работы многіх беларускіх аўтараў не былі прадстаўлены ў экспазіцыі.

Арганізатары анансавалі: чацвёрты «Лабірынт» абавязкова будзе. Гэта дае надзею на тое, што аматары мастацтва змогуць ацаніць стан і развіццё сучаснага беларускага жывапісу ў больш шырокім фармаце.

Вікторыя АСКЕРА

Уладзімір Канцадайлаў «Легенды восені». Частка 3. 2019 г.

Дзе жыве легкадумнае сонца?

Імгненні ў пейзажах Юліі Мацуры

«Буритынавы бераг». 2017 г.

Існуе думка, што сярод маладых мастакоў складана знайсці класічных пейзажыстаў. Мастачка Юлія Мацура — яркі прыклад аўтара, якая працуе ў гэтым жанры, у чым можна пераканацца ў мастацкай галерэі «Арт-хаос» на выстаўцы «Мелодыя імгнення».

Асноўная тэма выстаўкі — чароўная прыгажосць і непаўторнасць наваколля. За ўяўнай манатоннасцю, калі адна пара года змяняе іншую, а за ясным днём ідзе спакойная ноч, хаваецца прыгажосць аднаго непаўторнага імгнення. У сваёй творчасці аўтар шмат увагі ўдзяляе адлюстраванню стану прыроды. Работы яе яркія і эмацыянальныя ў прапрацоўцы дэталей, але яны не з'яўляюцца дакладнай копіяй ці фатаграфіяй. Кожны твор — злюўленае імгненне часу, але не застылы фрагмент, а перадача працяглага эмацыянальнага перажывання.

— З дзяцінства я знаходзілася ў творчым асяроддзі. Мама — архітэктар, а тата — рэстаўратар па дрэве. Таму мы з эцюднікамі ездзілі на прыроду, малявалі ўсёй сям'ёй, — распавядае Юлія Мацура. — Памятаю, як чакалі моманту, калі нарэшце будзе добрае надвор'е, каб узятца за пэндзаль. Для мяне гэта стала вельмі прыемнай справай, якая пасля перарасла ў прафесійную. Хоць у жыцці я спрабавала сябе ў розных мастацкіх кірунках, да краявідаў душа ляжала больш за ўсё.

Кампазіцыя карцін мастачкі часцей за ўсё будзеца на рытме: чаргаванні планаў і каляровых плям, праз якія погляд імкнецца да далёкай і затуманенай лініі гарызонту. Гэтая далеч вабіць і чаруе, падштурхоўваючы затрымацца каля твора.

Назвы карцін выразныя і паэтычныя: «Звонкі сакавік», «Легкадумнае сонца», «Ружовы снег», «Сцежка да крыніцы», «Залатыя берагі»... Усё пісалася з натурны на Нарачы, Дрывятах, Браславах, але не пераносілася на палатно механічна. Кожнае дрэўца, травінка і нават перакуленая лодка — жывыя сутнасці, якія вядуць гутарку з вечнасцю.

— Пейзаж у розныя часы пішуць па-рознаму. Але я люблю класічны пейзаж, таму што менавіта ён здольны перадаваць гармонію і эмоцыю, — расказвае мастачка. — Не капірую краявіды дакладна, а нешта дадаю ад сябе, і часам пра мае работы кажуць, што яны казачныя.

Мастачка лічыць, што ў пейзажах, як і ў звычайным жыцці, ёсць яркія імгненні, якія могуць доўжыцца ўсяго секунду або дзве. І гэта імгненне трэба ўлавіць, таму што яно непаўторнае. Усе пейзажы Юліі Мацуры менавіта пра гэта — непаўторнае і сапраўднае.

Вікторыя АСКЕРА

За словамі больш сэнсу

Пошук сваіх вартавых і свайго Тадж-Махала

Аляксандр Янушкевіч у прасторы АOK16 стварыў спектакль «Вартавыя Тадж-Махала». Рэжысёр працаваў з п'есай Раджыва Джозэфа — фіналіста Пулітцараўскай прэміі 2010 года. У 2016-м гэты твор перамог у намінацыі «Найлепшая новая амерыканская п'еса» на прэміі *Obie Awards* (прысуджаецца за лепшыя «Off-Broadway» пастаноўкі). У 2019 годзе яна дайшла да беларускай прасторы. «Вартавыя Тадж-Махала» — гэта індыйская гісторыя, расказаная амерыканскім драматургам і прачытаная беларускім рэжысёрам.

Два сябры стаяць на варце Тадж-Махала ўсе тры шаснаццаць гадоў, што ён будзеца. Вартавыя не могуць рухацца і размаўляць. Вартавым не дазваляецца бачыць прыгажосць, што ўзводзяць за іх спінамі. І калі будаўніцтва завяршылася, архітэктар папрасіў дазволу ўладара для дваццаці тысяч майстраў, якія стварылі самы прыгожы будынак у свеце, прайсці па ім, каб захапіцца тым, што зрабілі іх рукі. І за такую вялікую дзёрзкасць і архітэктар, і майстры пазбавіліся сваіх рук. Усю ноч вартавыя Тадж-Махала — Хумайон і Бабур (Іван Кушнерук і Аляксандр Рацько) — секлі і прыпякалі жывую плочку. І стала гэта ноч — Ноччу сарака тысяч рук. І падзялілася іх жыццё на «да» і «пасля».

І далей нішто з індыйскай лакалізацыі п'есы не мае значэння, як ні дзіўна. Як і сам Тадж-Махал, які мы так і не ўбачым: прыгажосць не пазнавальная; у кожнага яна свая; наогул не існуе — і яшчэ мноства варыяцый адказу на пытанне «Чаму мы не бачым Тадж-Махал на сцэне?». І самае галоўнае — «Вартавыя» не пра Тадж-Махал. Экзістэнцыяльная драма чытаецца аднолькава ў розных культурных пластах: больш выбару застаецца болей выбару ў любых дэкарацыях — яны быццам перастаюць быць вызначальнымі для разумення таго, што адбываецца. І так: мы жывём у той час, калі ўжо практычна пачалі адмаўляцца ад еўропэантэрызму. Цяпер мы звяртаемся да Усходу, да вопыту карэнных народаў, да сваёй беларускай спадчыны: цяпер у трэндзе нацыянальныя матывы, аўтэнтнасць і натуральнасць, а не жорсткія еўрапейскія стандарты і эталоны. Тацыяна Нерсісян стварыла лаканічную сучасную неонава-аўтэнтную сцэну, якая робіць нас быццам бліжэйшымі да таго, што адбываецца на ёй: гэта мастацкая вытанчаная трансляцыя таго, што мы бачым за сценамі АOK16 у штодзённасці.

Іван Кушнерук і Аляксандр Рацько выходзяць на сцэну з залы. Яны ўстаюць са сваіх месцаў, што побач з вамі, пачынаюць распранацца, здымаючы з сябе XXI стагоддзе, — да белага сподняга. І выходзяць на сцэну ў XVII стагоддзе.

Зняць лішняе, увайсці ў нешта іншае і застацца ў ім сабой, не супраціўляцца чужому, не паглынацца ім. Мы яшчэ не навучыліся прымаць іншае, таму нас быццам бы ўводзяць у спектакль за руку, паказваючы, наколькі блізкі ён, іншая культура і акцёры: яны сядзяць з вамі на суседніх крэслах, яны не могуць быць далёкімі, таму гэты спектакль — пра блізкіх вас, а не пра далёкі Тадж-Махал.

Аляксандр Янушкевіч — рэжысёр ляльчнага тэатра. Але тут ён паказаў выдатны міждысцыплінарны прыклад, дзе ёсць пластыка, ляльчны тэатр работы з прадметам і драматычны тэатр. У пары з Тацыянай Нерсісян рэжысёр стварыў свет лаканічнага гаворачага прадмета, дзе акцёры паказваюць выдатную драматычную працу. Масіўныя фігуры стражнікаў, якім нельга зварухнуцца, — гэта статычны малюнак, перадача візуальнай часткі гісторыі, дзе стражнік не павінен рухацца, гаварыць, адчуваць. Рэжысёрская гісторыя выходзіць за мяжу ілюстравання малюнка, падкрэслівае ўнутраны стан герояў: паказвае буру ўнутры пры поўнай статычнасці і манументальнасці пасады «вартаўнік». «Вартаўнік» — гэта пасада, фіксаванае месца, абранае не табы, з якога ты хочаш выбрацца, узлазчы пасады на плечы, але яно ўсё роўна прыдушвае цябе, як краты. Фігуры вартаўнікоў становяцца лялькамі для акцёраў, праз якія яны выцягваюць на сцэну немагчымыя без іх сэнсы — з месцамі, пасадамі і бурамі.

Эмацыянальная бура — гэта жывы рухомы чалавек пад абалонкай Вартаўніка. Акцёры разгортваюць вываратам да залы велічэзных лялек, садзяцца на здалёкі ўнутры і размаўляюць. Тут сумяшчаецца акцёрская праца з прадметам ляльчнага тэатра і псіхалагізм драматычнага тэатра. І калі майстэрства Аляксандра Рацько не здзіўляе, бо вядома, як ён існуе на сцэне, то Іван Кушнерук уразіў тым, што змог зрабіць на гэты раз. Акцёр Нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы ў «Запалках» і «Вешальніку» заставаўся альбо прыгожым трагічным тварам, альбо прыгожым спакуслівым тварам — двухмерным малюнкам, за якім было не надта што цікавае. У гэтай ролі ён змог раскрыцца так, што вы забываецеся, што глядзіце на Кушнерука, бо бачыце нарэшце не яго тыпажны-абаяльны твар, а героя і пачуцці, якія стаяць за ім.

Мы глядзім на гісторыю, што адбываецца ўнутры чалавека, калі ён пражывае крушэнне свайго свету. Пакуль карцінка не рухаецца, пакуль мы глядзім на адлюстраванне фігур вартаўнікоў, здаецца, быццам усё добра: у вас было найлепшае ў свеце жыццё, таму што вы ахоўвалі Прыгажосць. А потым разам з адсечанымі пластыкавымі рукамі героі падаюць

Фота: Аляксандр Лясавіч

у чароўнае возера, і раптам аказваецца, што за прыгожай шырмай увесь гэты час быў крывава ры. У возера падаюць рукі, героі, мячы — і цяпер перастае падавацца, быццам гэта блішчыць чыстая вада. Па героях размазваецца бліскучы мокрый бруд, што становіцца падобным да крыві.

Аляксандр Янушкевіч працуе з мастацкім абагульненнем, сцірае межы лакалізацыі і ўніверсальнае вопыт, што дазваляе бачыць там свой досвед — унікальны і гістарычны. Крывава ры, прыкрытыя словамі пра доўг, якія быццам сціраюць этыку і мараль, адсылае да драм дваццатага стагоддзя, да дыскусій вакол іх. І гэта той выпадак, калі экзістэнцыяльная драма выбару адсылае да гістарычнага досведу свайго ўзнікнення, калі грамадства страсянулі глыбокія ўзрушэнні: тут той жа крызіс і тое ж дваццатае стагоддзе, якое мы пазнаём у крывава возеры.

У лаканічным на першы погляд спектаклі ёсць мноства пластоў, якія счытаюцца адначасова, дапаўняюць і ўзмацняюць адзін аднаго. Рэжысёр стварае пэўны стан, які падтрымліваецца музычнай тэмай і пластычнымі элементамі спектакля. Пластыка ў гэтым спектаклі — рукі акцёраў. Яны працуюць з рукамі адзін аднаго, з кінжаламі і з пластыкавымі рукамі ў брудзе. Музыка-пластычны пласт — пра пачуццёвасць, якая перадаецца праз фізічнае — цела і прадметы.

Адзін з асноўных плюсаў спектакля ў тым, што рэжысёр змог стварыць твор такі ж шматпланавы, як і п'еса: тэкст перастае быць значным і замест яго значнасць набывае кантэкст, што адразу пашырае колькасць сэнсавых пластоў спектакля. У рэжысёра атрымалася пака-

заць не адну з ліній расказанай гісторыі, а расчарціць спектакль ідэйнымі пластамі з сацыяльнымі дыскусіямі. Дыскусіямі пра доўг і здраду (пры любым тваім выбары ты здраджваеш, але ж думаеш, якую здраду абраць), прыгажосці (што ёсць прыгажосць і ці можа яна памерці?), адказнасці (ці нясём мы адказнасць за тое, што рабілі па загадзе?), выбар (ці ёсць выбар, калі ты толькі выканаўца) — спіс можна працягваць далей. І гэта не тое, што мы ведаем з п'есы, гэта тое, на чым зроблены акцэнтны ў самім спектаклі. Тэкст не прагаворваецца, а менавіта выконваецца — і за словамі, якія гучаць са сцэны, аказваецца больш сэнсу, чым значаць самі гэтыя словы.

Рэжысёр пакінуў нас з адкрытых фіналам. І гэта быццам здымае ўсю этычную афарбоўку з дзеянняў герояў. Далей экзістэнцыяльнае асэнсаванне таго, што адбылося на сцэне, застаецца толькі вашым — прыватным і не прамоўленым, яно не робіцца рэжысёрам. Кропка менавіта тут, пакуль тое, што адбылося, не набыло ацэнку. А яно б наўрад ці пазбегла этычнай афарбоўкі, калі б адзін з сяброў усё ж адсек другою руку на сцэне. І кропка дазваляе пакінуць рэфлексію глядачу, каб ён сам глядзеў, думаў і пражываў розныя варыянты. Кропка менавіта тут дазваляе шукаць розныя варыянты, а не абмяжоўвацца выбарам з двух. І такім чынам запускаяецца рэфлексія глядача.

«Вартавыя Тадж-Махала» — гэта спектакль, які зрабіў асобасы *level up* для рэжысёра, акцёраў. І яго стваральнікі даказалі, што межы існуюць, але самае галоўнае — умець праз іх праходзіць, а не пераступаць, як па галовах.

Святлана КУРГАНОВА

выдатна

Больш як паўстагоддзя

служыць у Вялікім тэатры Беларусі канцэртмайстар балета Людміла Сямёнава

На мінулым тыдні заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь прымала віншаванні з нагоды 75-годдзя. Канцэртмайстар — той чалавек, праца якога ад глядача схаваная, затое яе могуць ацаніць артысты, якім яна дапамагае адчуць музыку, зразумець, пра што трэба распавесці праз рухі. Канцэртмайстар — гэта анёл паспяховай рэпетыцыі, і нездарма жахуць, што клавір балета ён павінен ведаць не горш за дырыжора. А Людміла Сямёнава нават змагла замяніць дырыжора падчас аднаго спектакля, калі ўзнікла «пазаштатная сітуацыя». Людміла Сямёнава лічыць, што музыкам вельмі пашанцавала, таму што яны працуюць з творами геніяў: Баха, Шумана, Чайкоўскага, Рахманінава, Шапэна...

Мастацкі кіраўнік Вялікага тэатра, народны артыст СССР і Беларусі Валянцін Елізар'еў памятае той час, калі толькі прыйшоў у тэатр: першы чалавек, з якім ён пазнаёміўся, — Людміла Сямёнава. Яна была канцэртмайстарам на першых балетах майстра.

Неўтаймаваная энергія

рэжысёра-пастаноўшчыка Валянціны Ераньковай

«Юбілейны тыдзень Валянціны Ераньковай» зладзіў Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага. Глядачу прапануюцца самыя яркія спектаклі рэпертуару ў яе пастаноўцы: «Пясняр» (адзначаны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь), «Утаймаванне свавольніцы», «Інтымную камедыю», «Небяспечныя сувязі» і «Жаніхі».

Але пад заслону тыдня — 26 красавіка — на сцэне тэатра імя Горкага адбудзецца прэм'ера новага спектакля ў пастаноўцы Валянціны Рыгораўны. «Дзявочнік» — пра жанчын і пра каханне. Але і без мужчын тут ніяк, бо жаночыя праблемы так ці інакш завязаныя на іх.

Валянціна Еранькова працуе рэжысёрам у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Горкага з 1996 года, але знаёмства яе з гэтым тэатрам адбылося нашмат раней у якасці артысткі (скончыла Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут па спецыяльнасці «Акцёр тэатра і кіно»). Гэта быў курс народнай артысткі РСФСР, прафесара Веры Рэдліх, якая ў свой час з'яўлялася мастацкім кіраўніком Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя Горкага, пра што сёлета таксама ёсць нагода ўспомніць у сувязі са 125-годдзем з дня нараджэння.

Фільмы, запісаныя на паперы

Кінадраматургія неігравага кіно

Спецыфіка драматургіі неігравага кіно звязана з яго прыродай: рэальнае жыццё складана ўкласці ў прывычны сюжэт як паслядоўнасць апавядальных эпізодаў з пачаткам, развіццём і фіналам. Часцей за ўсё ў ролі аўтараў сцэнарыяў выступаюць самі рэжысёры або спецыялісты ў іншых галінах — літаратары, журналісты, гісторыкі, мастацтвазнаўцы, якія не заўсёды валодаюць прафесійнымі драматургічнымі навыкамі. Звычайна сюжэты ў дакументальным кіно, асабліва прысвечаныя сучаснай тэматыцы, толькі вызначаюцца, а кампазіцыя фільма выбудоўваецца ў час мантажу.

Сцэнарыстаў, якія б вызначалі не толькі тэму, ідэю, але і стылістыку, вобразны рад дакументальнага фільма, называюць «штучным таварам», таму што пошук алгарытму ў адлюстраванні рэальнасці — праблема майстэрства і асаблівага таленту.

Гэтымі якасцямі валодаў паэт Анатоль Вялюгін — аўтар мноства сцэнарыяў дакументальных фільмаў і дыктарскіх тэкстаў, якія вылучаліся трапнасцю, вобразнасцю. Безумоўна, на творчасць Вялюгіна ў дакументальным кіно паўплываў і час з яго нарматыўнымі патрабаваннямі (1960—70 гг.), што адбілася на стылістыцы дыктарскіх тэкстаў. Тым не менш Вялюгін валодаў словам, адчуваў яго сувязь з выразнымі сродкамі фільма. Выдатным прафесіяналам у драматургіі дакументальнага кіно быў таксама Раман Раманаў — сцэнарыст і рэдактар ПТА «Летапіс» у 1970—80 гг. Яго сцэнарыі выглядалі як фільмы, запісаныя на паперы.

У сучасным неігравым кінамастацтве змены ў эстэтыцы адбіліся на драматургіі фільма і вербальным баку ў цэлым. З'явілася патрэба ў кінасцэнарыстах дакументальнага экрана, якія валодаюць не толькі ўменнем вызначыць ідэю, тэму, знайсці героя. Адбываецца ўзмацненне слова, якое выконвае не толькі інфармацыйную і драматургічную ролю. Змяніліся функцыя і стылістыка славаеслова каментарыя. Замест абязлічанага дыктарскага тэксту, які вымаўляўся бясстрасна і адстаронена, — вобразны і эмацыянальны тэкст. Беларускі дакументальны кінамастацтва апошніх дзесяцігоддзяў яскрава адлюстравалі тэндэнцыю змены дыктарскага стылю мовы, калі каментар, дыктар сталі апавядальнікамі, суразмоўцамі.

Сучасны тып кінасцэнарыста неігравага кіно прадстаўляе на ПТА «Летапіс» паэт і кінадраматург Уладзімір Мароз. Па яго сцэнарыях знята больш як 50 дакументальных фільмаў. Ён спалучае талент даследчыка беларускай гісторыі і культуры і майстэрства сцэнарыста, які валодае вобразна-паэтычным стылем распрацоўкі матэрыялу. Як адзначыў сам Мароз, у сцэнарыі павінна быць не толькі прапанова драматургічнай развязкі, тэмы, матэрыялу, але і найперш зададзены эмацыянальны настрой, сваё стаўленне, часцінка душы. Тады і рэжысёру лягчэй увасобіць на экране задуманае, нават калі карціна і адыходзіць — далёка ці недалёка — ад літаратурнай першакрыніцы, што ў дакументальным кіно зусім натуральна.

Адна з прафесійных асаблівасцяў Мароза — рэдактара і драматурга — уменне знайсці разам з рэжысёрам прынцыпы падыходу да здымак матэрыялу і дакладную стылістыку, якую дыктуюць сваёсасаблівыя паэтычна-філасофскія стылі аўтара. У мностве фільмаў, створаных па яго сцэнарыях, выразнасць рэальных гісторый, характараў, твараў — гэта вынік сумеснай работы сцэнарыста і рэжысёра. Вершы

аўтара, уключаныя ў вобразны рад фільмаў, створаных па яго сцэнарыях, не падаюцца чужароднымі, бо арганічна звязаны з усімі выразнымі сродкамі фільма: кампазіцыяй, сістэмай вобразаў. Мароз узяў актыўны ўдзел у распрацоўцы ў беларускім неігравым кіно такіх жанрава-тэматычных кірункаў, як гісторыка-культуралагічны і мастацтвазнаўчы. Сярод герояў яго фільмаў — славытыя гістарычныя постаці: Кірыла Тураўскі, Тамаш

Уладзімір Мароз піша не толькі сцэнарыі да дакументальных фільмаў, але і вершы.

Зан, Мікола Ермаловіч, Мікола Равенскі, Сымон Будны, Афанасій Філіповіч, Наполеон Орда, Іван Хруцкі і іншыя.

Асаблівае месца ў творчасці Мароза адведзена людзям мастацтва. Звяртаючыся да іх лёсаў, драматург імкнецца даследаваць тэму псіхалогіі творчасці, унутраны свет творцы, як у фільме «Пад крылом анёла» (рэж. С. Гайдук) пра таленавітага беларускага мастака Уладзіміра Савіча і стужцы «Леанід Левін. Вайна і любоў» (рэжысёр В. Дашук), прысвечанай вядомаму скульптару. У стужцы «Пакуль зямля трывае» (рэжысёр С. Гайдук) творчасць і асоба паэта Міколы Мятліцкага разглядаецца праз тэму чарнобыльскай катастрофы.

Стужка «Айцец Сергій» распавядае пра протаіерэя Сяргея Гардуна, святара кафедральнага Свята-Духавага сабора ў Мінску. Герой фільма прадстаўлены як чалавек, які не толькі спраўдзіў сваё пастырскае пакліканне, але і з'яўляецца прадаўжальнікам традыцый слынных асветнікаў: Францыска Скарыны, Васіля Цяпінскага, Сымона Буднага. Аўтары засяродзіліся на працы Гардуна над перакладам Свяшчэннага Пісання на беларускую мову. Слова ў гэтым фільме —

арганічная частка драматургіі і вобразнага строю карціны. Вербальная інфармацыя з'яўляецца на экране, гучыць у маналогх героя і асаблівым чынам асэнсавана ў аўтарскім каментары. «Для беларуса, які жыве ў цэнтры Еўропы, мець зносіны на розных мовах натуральна. Але — найперш — ведаць і шанаваць сваю» — гэтыя словы прагучалі ў фінале карціны, напоўненай паэзіяй і роздумам.

Апроч сцэнарыяў, Мароз напісаў мноства дыктарскіх тэкстаў да кіна- і відэафільмаў розных жанраў. Відэавочна, што кожная кінастужка дыктую характар і стыль вербальнага каментарыя. Тэксты Мароза — не халодная бясстрасная канстатацыя выяўлення, а жывая думка, якая ацэньвае і аналізуе. Па прызнанні сцэнарыста, трэба імкнуцца, каб тэкст адпавядаў экраннаму выяўленню характару героя і адначасова нёс вобраз, адыходзіць ад публіцыстыкі ў кірунку эсэістыкі. Як прыклад — урыўкі з яго тэкстаў, напісаных да розных фільмаў: «Праца хлебараба падобна да творчасці мастака. Кожную пару года ён дадае свае мазкі на жывое палатно прыроды. І заўсёды карціна атрымліваецца непаўторнай». «Дзякуючы дакументальнаму кіно сёння можна

туралагічнага фільма, калі знойдзены гарманічныя суадносіны паміж пазнавальным і вобразным асэнсаваннем матэрыялу. Звярнуўшыся да асобы Хоміча, аўтары (рэжысёр С. Лук'янчыкаў) узнавілі лёс чалавека, складанага, неадназначнага, але які выявіў свой час, што адышоў у гісторыю. Пры стварэнні стужкі аўтары не звярнулі ўвагі на такую важную акалічнасць, як фатаграфія. Спачатку для Хоміча гэта было хобі, а потым — прафесіяй. Ягонья фотаздымкі маглі стаць у фільме сведкамі часу.

Уневялікім асяроддзі кінасцэнарыстаў неігравага кіно вылучалася творчая асоба пісьменніка Уладзіміра Мехава, які быў высокаадукаваным прафесіяналам, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі. Аўтарскі стыль сцэнарыста Мехава спалучыў аналітычнасць, глыбіню ў даследаванні матэрыялу з уменнем выбудоўваць драматургічную захапляльную канструкцыю. Яго сцэнарыі, прысвечаныя ў асноўным падзеям гісторыі, сучасныя па мове і метаду падачы. У распрацоўцы прыкладнага гістарычнага кірунку сцэнарыст, як правіла, сумяшчаў працу гісторыка, даследчыка, журналіста. У свой час Мехаў разам з рэжысёрам Юрыем Цвятковым напісалі заяўку, адштурхоўваючыся ад малавядомай тэлеграмы Леніна ў Мінск і некалькіх гістарычных здымак, зробленых Фёдарам Армандам у Мінску. У выніку з'явілася стужка «Гісторыя адной тэлеграмы», якая стала пачаткам гісторыка-рэвалюцыйнага цыкла, што адкрыла новы падыход у экранным асэнсаванні тэмы і была адзначана Дзяржаўнай прэміяй Беларусі. «Афіцыйная» гісторыя, пададзеная ў фільмах гэтага цыкла, захапляла інтрыгамі і падзеямі.

Падрабязна выпісаныя сцэнарыі Мехава ў той жа час прадстаўляюць магчымасць для новых нечаканых паваротаў і даследаванняў. З Мехавым любяць працаваць рэжысёры розных пакаленняў за яго ґрунтоўнасць і валоданне сцэнарным майстэрствам. Для маладых рэжысёраў работа з Мехавым становіцца своеасаблівай творчай школай. Над поўнаметражным фільмам «Андрэй Грамыка» Мехаў працаваў разам з вядомым рэжысёрам Анатолям Алаем. У дадзеным выпадку адбылося супадзенне двух аўтарскіх метадаў, для якіх характэрна гістарычная дакладнасць, адыход ад пафасу і адкрытай публіцыстыкі, арыгінальная канцэпцыя. Галоўны драматургічны кампанент карціны звязаны з «таямніцай» лёсу славаціта міністра замежных спраў былога СССР беларуса Андрэя Грамыкі. Яго магутная, складаная асоба прадстаўлена ў карціне ў кантэксце часу. Аўтары не прагнулі сенсацый, хаця ў фільме выкарыстаны разнастайны ўнікальны матэрыял. Стужка падзбегла і такой адмоўнай сучаснай тэндэнцыі, як павярхоўная трактоўка падзей і лёсу чалавека з інтанацыяй іроніі і абвінавачвання. Карціна створана без ціску на эмоцыі, з імкненнем да ўзважанага і сучаснага аналізу. Гэту работу можна лічыць узорам у жанры гісторыка-біяграфічнага фільма як па глыбіні, змястоўнасці, так і па кампазіцыйна-драматургічным вырашэнні.

ўявіць у экранных вобразах гістарычны шлях Беларусі... Сотні тысяч кіламетраў кінаплёнкі, металічныя скрынкі, дзе яна захоўваецца. Гэта і ёсць уласна фільмы ў іх матэрыяльным увасабленні, наш скарб».

Добра праявіла сябе ў кінадраматургіі Лілія Пінчук. Для яе творчай манеры характэрны фактаграфічнасць і лірызм. Пінчук аддае перавагу жанру кінапартрэта. Яе цікавяць незвычайныя лёсы нашых славытых суайчыннікаў. Сярод герояў фільмаў, створаных па яе сцэнарыях, — Іосіф Гашкевіч, славыты вучоны-ўсходазнаўца і лінгвіст XIX ст., першы консул Расійскай імперыі ў Японіі («Адyses Гашкевіча»); пісьменніца Эліза Ажэшка («Душа мая з імем жаночым. Эліза Ажэшка»); легенда савецкага спорту Аляксей Хоміч («Лёс варатара»); народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч («Аб чым баліць душа») і іншыя.

Руплівасцю драматургічнага пошуку адзначана яе работа, прысвечаная Іосіфу Гашкевічу. Пінчук правяла вялікую даследчую працу. Стужка створана ў лепшых традыцыях гісторыка-культу-

Змей. Пра тых, хто побач

У Мінску прэзентавалі кнігу Уладзіслава Місевіча «Песняры. Я раман з працягам пішу...»

мітых «Песняроў» Уладзіслаў Місевіч. — І зараз, калі кніга ўжо ёсць, прыемна бачыць, што яна запатрабаваная. Быў у нас канцэрт у Маскве, дык у той зале нават не хапіла асобнікаў для ўсіх, хто імкнуўся набыць выданне.

— Калі працавалі, хацелася, каб веды пра «Песняроў» ператварыліся ў словы, а не проста паляцелі кудысьці ў сусвет, — разважае аўтар ідэі кнігі Аляксандр Кацікаў. — Каб маладзейшыя прыслуховаліся да таго, чым кіраваліся музыканты, што сталі кумірамі мільёнаў. Іх кружэлкі разляталіся неверагоднымі да Савецкага Саюза накладамі. У музеі «Песняроў» можна пабачыць узнагароду «Залаты дыск», дзе пазначаны неверагодны на сёння тыраж: 14 мільёнаў асобнікаў. Вельмі хацелася б, каб гэты досвед перадаваўся новым пакаленням.

Так, гучанне «Песняроў» многія нашы сучаснікі-музыканты назвалі б цёплым, як кажуць сёння, «лямповым». Такі гук сапраўды складана ўявіць у час панавання камп'ютарных праграм гуказапісу. У 1960—80-я гады запіс думак, рэпетыцыі займалі большасць часу. Так, на чым пісалі партытуры, рвалі іх, выкідвалі ў сметніцу. Гэты працэс быў бясконцы.

У выданні падаюцца не толькі звесткі пра пэўную падзею, але і аналіз аўтара, яго асабістае меркаванне.

— Мы паказалі максімальна магчымы спектр матэрыялаў, хацелі ахапіць і ўспаміны самога Уладзіслава Місевіча, і яго калег, — разважае кансультант Сяргей Трафілаў. — Адсюль «Песняры» бяруць свае карані, важна, што фактычна кожная падзея ў гісторыі гурта ў кнізе адлюстравана з дапамогай фотаздымка.

Мемуары — вельмі шматгранны жанр літаратуры. Так, аўтару цяжка заставацца аб'ектыўным, не прыхарошваць сябе, не знаходзіць апраўданняў сваім учынкам.

— Пры напісанні кнігі было складана не адстаць ад праўды, — прызнаецца Уладзіслаў Місевіч. — Асабліва цяжка пісаць пра тых, хто побач. Але пакуль ніхто не наракаў на праўдзівасць, ніхто не даў кулаком мне ў твар (Смяецца.), таму ўсё добра. У кожнага з нас, «Песняроў»,

Мемуары — вельмі шматгранны жанр літаратуры. Аўтару цяжка заставацца аб'ектыўным, не знаходзіць апраўданняў сваім учынкам.

свае ўспаміны, свая праўда, кожны з нас пражыў у гурце вялікую частку жыцця. І важна: за гэтыя паўстагоддзя, якія сёлета святкуюць «Песняры», мы не разгубілі свае каштоўнасці, захавалі сваю праўду.

Дарэчы, сам Уладзіслаў Місевіч не адмаўляе ролю выпадку ў яго лёсе. Нарадзіўся ў Аранбургу, рос у звычайнай сям'і, але праз розныя абставіны апынуўся ў Беларусі, у «Песнярах».

— Напэўна, пашанцавала скапіць удачу за хвост, — кажа ён. — Былі і больш таленавітыя, здольныя.

А мы ўпэўнены: не проста пашанцавала. Удача даецца толькі моцным.

Аматарам «Песняроў» сёння можна не толькі слухаць іх запісы, але і чытаць кнігі. Так, у 2004 годзе ў серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга «Уладзімір Мулявін. Нота лёсу». У 2016-м тут жа пабачыла свет выданне Людмілы Крушынскай «Уладзімір Мулявін. Сэрцам і думамі...». Ужо амаль рарытэтная кніга «Уладзімір Мулявін і Лідзія Кармальская. Недаказанае» выйшла сёлета. Асобнымі выданнямі друкаваліся ўспаміны Леаніда Барткевіча і Валерыя Дайнекі.

**Марына ВЕСЯЛУХА
Фота Кастуся Дробава**

Уладзіслаў Місевіч распавядае пра кнігу «Песняры. Я раман з працягам пішу...»

СУГУЧНАСЦЬ

Мова ўзмацняе адчуванне прыгожага

За фартэпіяна — Аляксандра Лебядзькова.

чана ўсім неабходным для такіх заняткаў. Таму нядзіўна, што ў выкладчыкаў музыкі, ёсць магчымасць праводзіць сольныя канцэрты перад школьнікамі ды гасцямі з дапамогай вучняў розных гадоў навучання.

Мэта такіх канцэртаў — запаліць у душах дзяцей любоў да незвычайнага віду мастацтва, у якім думкі, пачуцці і перажыванні выяўляюцца рытмічна арганізаванымі гукамі, зацікавіць мелодыкай і характэрным гучаннем розных музычных інструментаў, пазнаёміць з разнастайным рэпертуарам як кампазітараў-класікаў, так і сучасных беларускіх і замежных стваральнікаў непаўторнай музыкі для піяністаў, баяністаў, скрыпачоў, гітарыстаў, саксафаністаў, флейтыстаў. Але галоўная задача — даць магчымасць выканаўцу таго ці іншага твора адчуць сябе артыстам, перажыць сваю хвілінку славы, імгненне ўзлёту душы і прызнання таленту.

Як правіла, такія канцэрты вельмі стымулююць дзяцей да вучобы і працы над сабой. Арганізатары падобных імпрэз імкнуцца разнастаіць праграму і ўпрыгожыць сольныя канцэрты святочнай прэзентацыяй, цікавымі звесткамі пра лёс кампазітараў, пра нараджэнне твора, які выконвае вучань.

Так, чарговы канцэрт Аляксандры Лебядзьковай (5-ы год навучання ў класе «фартэпіяна») у школе вырашылі арганізаваць дзеля вучняў трэціх класаў. А каб шырэй і бліжэй пазнаёміць іх не толькі з музыкай, але і з роднай беларускай мовай, якую яны толькі ў гэтым годзе пачалі вывучаць, запрасілі бабулю дзяўчынка, вядомую брэсцкую паэтэсу і пісьменніцу Надзею Парчук, якая піша па-беларуску. Дзве творчыя роднасныя душы падарылі вучням сапраўднае свята музыкі і паэзіі. Паэтэса не проста распавядала — вяла з дзецьмі размову:

*Як убачыла вас я, сябры, —
Патанула у позірках чыстых
Ваших добрых вачэй прамяністых
І магу гаварыць да зары...
Мне цяпер сваіх слоў не стрымаць —
Неяк самі рвуцца на волю...
Божа, дай вам ічаслівую долю,
Навучы гэты свет шанавай!*

Надзея Мікалаеўна сваімі светлымі вершамі, вершаванымі казкамі, напісанымі спецыяльна для вучняў малодшых класаў, цікавымі загадкамі, шчырымі пажаданнямі ўпрыгожыла і разнастаіла святочную атмасферу ў актавай зале. Чароўныя мелодыі музыкі чаргаваліся і пераліваліся з чыстым гучаннем белару-

скай мовы. Наша госця артыстычна дэкламавала то адзін цікавы твор, то іншы, расказвала дзецям то пра бусліка, які па-сяля доўгага вандравання з радасцю вярнуўся на радзіму з далёкага паўднёвага краю, то пра дзядулю, які ранней вясной шчыра вітаўся з птушкай, сімвалам Беларусі, то распавядала пра пеўніка-разбойніка. Прагучалі і такія павучальныя словы:

*Беражлівасці вучыцца
Заклікаю вас, сябры,
Каб струменілі крыніцы
Ля азёраў і ў бары.*

*Паравешвайце кармушкі
У родным садзе за акном —
Хай зімой гасціюць птушкі,
Хай дзяўбуць ахвотна корм.*

*Не забруджвайце прыроду,
Не ламайце ў парках дрэў,
Каб вярталіся штогод,
Птушкі й ладзілі свой спеў...*

Побач са сцэнай у актавай зале была аформлена выстаўка кніг Надзеі Парчук, сярод якіх красаваўся і блакісты зборнік вершаў, казак, лічылачак, загадак для дзетак «Венерын чаравічак».

**Ірына ЛУКАШУК,
выкладчыца фартэпіяна СШ № 12
г. Брэста**

Скарбонка
Спадчыны

Колеру Сонца, сімвалу жыцця

Бабулька, знай: пару яек дай!

Вялікдзень ужо зусім блізка. Таму тыдзень, што папярэднічае гэтаму, бадай, самаму важнаму святу гадовага цыкла, якое гарманічна аб'ядноўвае хрысціянскі і народны календары, зазвычай напоўнены справамі па гаспадарцы. Паводле традыцыі беларусаў, да святкавання варта рыхтавацца загадзя: не толькі прыводзіць у парадак думкі, ісці да споведзі (хаця б раз на год), але і ўпарадкаваць прастору вакол сябе. І хай значныя велікодныя абрадавыя дзеі ў нашай краіне раздзеленыя ў часе паміж каталікамі і праваслаўнымі, у нас не бывае спрэчак пра «сваё» і «чужое» свята. Больш за тое, у многіх сем'ях святкуюць два Вялікадні запар.

Так, учора, у Чысты чацвер, усе дбайныя гаспадыні-каталічкі надзвычай старанна прыбралі хаты. Сёння, у Вялікую пятніцу, Вялікі пост вымагае аскетызму ў ежы і паводзінах. Але, тым не менш, ужо зараз, каб усё паспее, варта рыхтавацца да свята, фарбаваць яйкі, пячы духмянага барана ці зайца (як гэта робяць на Мёршчыне), ляпіць барана са свежага масла, як спрадвек заведзена на Глыбоччыне, разам з дзецьмі развучаць вершы і песні, з якімі яны ўжо праз два дні пойдучь валачаваць па вёсцы з «Алялюй». Дарэчы, старажытная традыцыя валачавання захавалася ў нашай краіне толькі ўрыўкава — сярод каталікоў і праваслаўных на Віцебшчыне і сярод каталікоў на Гродзеншчыне.

Як сцвярджаюць этнолагі, карані святкавання Вялікадня хаваюцца ў дахрысціянскіх часах, калі нашы далёкія продкі лічылі, што птушынае яйка, якое ўтрымлівае ў сабе будучае жыццё, — сімвал абуджэння прыроды пасля зімовага сну, увасабленне яе творчых сіл, сведчанне чалавечага дабрабыту і згоды. Таму і прымеркавалі гэты сімвал да Вялікадня — найвялікшага свята замляробчага календара, свята пачатку новага сельскагаспадарчага года, калі дзень станавіўся большым за ноч, а прырода абуджалася да новага жыцця. Таму невыпадкава з курьнымі яйкамі звязваліся шматлікія абрады і звычаі магічнага, сімвалічнага характару, а каб узмацніць гэтую магію, яйкі па-рознаму дэкаравалі, найчасцей проста фарбавалі ў чырвонае — колер Сонца, сімвал жыцця.

З прыняццем хрысціянства афіцыйная рэлігія на першым часе спрабавала змагацца з паганскімі вераваннямі і звычаямі, але, убачыўшы марнасць такога змагання,

паступіла разумна і прадбачліва: прымеркавала да традыцыйнага веснавога свята хрысціянскае свята Уваскрэсення Хрыста — Пасху, знайшла месца і адпаведнае тлумачэнне колішнім звычаям і абрадам. У выніку дэкараваныя курьныя яйкі — ці аднатонна афарбаваныя крашанкі, ці ўпрыгожаныя рознымі ўзорамі пісанкі — увайшлі ў хрысціянскую абраднасць.

Іх і сёння асвятчаюць у царкве або касцёле, раздаюць дзецям, валачобнікам. Шырока ўжываліся яны для розных гульняў і забаваў: качання ў нахільным жалабку, выбівання — стукання канцамі пісанак ці крашанак, каб вызначыць, чья мацнейшая. Не забыліся нашы сучаснікі і на старажытныя паганскія звычаі: пакласці яйка на парозе хлява перад выганам жывёлы ў поле, каб забяспечыць яе здароўе і плоднасць, або прынесці яго на могілкі ў дзень памінання продкаў.

Сёння шмат ідзе размоў пра тое, як варта фарбаваць яйкі на Вялікдзень, а майстэрства стварэння пісанак з мястэчка Сапоцкін, што ў Гродзенскім раёне, нават унесена ў спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі. Але ж ніхто не наважыцца спрачацца, што самым таным і экалагічным застаецца спосаб фарбавання ў настоі цыбульнага шалупіння (цыбульніку). З дапамогай выразаных з паперы фігурак, што прымотваліся гумкай ці ніткамі да яйка, можна ствараць на такіх крашанках адмысловыя ўзоры.

Яшчэ не так даўно быў жывы старажытны звычай дэкаравання яек узорамі з ужываннем даўняй тэхнікі васкавання. На паверхню яйка наносілі ўзоры з растопленага воску, іх можна рабіць звычайнай палачкай. Яйкі з нанесеным васковым узорам апускалі ў фарбавальнік — найчасцей сімвалічнага чырвонага колеру, розныя адценні якога даваў цыбульнік. Чорна-карычневы колер атрымлівалі настоём альёнавай кары і ржавага железа, карычневы — з шалупіння грэчкі, светла-зялёны — зялёнага жыта, жоўты — яблыневай кары. Пафарбаваныя яйкі вымалі з настою, падсушвалі, падагравалі і сціралі васковы ўзор. На каляровым фоне атрымліваўся выразны белы малюнак.

Здаўна ў беларускіх вёсках паміж гаспадынямі ішло спаборніцтва: чые фарбаваныя яйкі чырванейшыя, ярчэйшыя, прыгажэй аздобленыя. Ды і валачонае для валачобнікаў стараліся падрыхтаваць самым смачным — яго ж пабачыць уся вёска.

Сёння інтэрнэт пранапеў гаспадыням процым варыянтаў фарбавання яек, у кожнай краме вылучана асобная вітрына з фарбамі ды адметнымі ўзорамі, але ці не лепш звярнуцца да каранёў? Продкі кепскага не параяць.

Марына ВЕСЯЛУХА,
Яўген САХУТА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК
Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзей, Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Аляксандр Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш, Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviatda.by
Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviatda.by
Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 адзел прозы і паэзіі — 292-56-53 адзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14
Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку 18.04.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1147

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013
Заказ — 1340
Д1 123456789101112
М1 123456789101112
Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.